

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

MEKKE VE MEDİNE VAKIFLARININ MUKAYESELİ TAHLİLİ
(1671 - 1682 / H.1083 - 1093H)

Fırat Üniversitesi	
Kütüphane	Enstitü
DAL : TARİH ANABİLİM DALI	
Demirbaş No :	77-663

Danışman
Yrd.Doç.Dr. Rifat ÖZDEMİR

Hazırlayan
Yüksel TOPÇU

BB
Y.L.
Sos. Bil.

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	I
Önsöz	III
Kısaltmalar	IV
Giriş	1

TY1/22

BİRİNCİ BÖLÜM

I. Mekke ve Medine'nin Tarihi Gelişimi	5
1. Mekke'nin Coğrafi Özellikleri.....	5
2. Medine'nin Coğrafi Özellikleri.....	6
3. İslamiyet Öncesi ve Sonrası Haremeyn.....	8
a) Mekke.....	8
b) Medine.....	10
II. Vakıf Kurumlarının Tarihi Gelişimi.....	12
III. Osmanlı Öncesi Haremeyn Vakıfları.....	14
IV. Osmanlı Döneminde Haremeyn Vakıfları.....	16
V. Osmanlı Yönetiminin Haremeyn Bölgesine Bakışı.....	18
VI. Haremeyne Gönderilen Surreler.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

I. Osmanlı Vakıflarının İdari ve Demografik Yapısı.....	23
1. Vakfa Atanan Görevliler.....	26
2. Haremeyn Vakıflarının Görevlileri.....	28
II. 802 ve 812 Nolu Evkaf Defterlerine Göre Haremeyn Vakıflarının Mülhakatında Barınan Reayanın Demografik Yapısı.....	30
1. Müslüman Reayanın Etnik Yapısı.....	30
2. Zımni Reayanın Etnik Yapısı.....	31

3. Vakıf Mülhakatında Yaşayan Müslim ve Zımmi	
Unsurun Demografik Yapısı.....	32
I. Haremeyn Vakfı Mülhakatının İktisadi Yapısı	39
<u>ÜÇÜNCÜ BÖLÜM</u>	
1. Müslüman Reayadan Alınan Vergiler.....	39
a) Şer’i Vergiler.....	39
b) Örfi Vergiler.....	40
2) Zımmi Reayadan Alınan Vergiler.....	42
a) Şer’i Vergiler.....	42
b) Örfi Vergiler.....	43
3) Reayadan Alınan Öteki Vergiler.....	44
a) Resm-i Bennak.....	44
b) Resm-i Caba Bennak.....	44
c) Resm-i Çift.....	44
d) Resm-i Nim Çift.....	45
II. 802 ve 812 Nolu Evkaf Defterlerine Göre	
Vakıf Mülhakatının İktisadi Yapısı.....	45
1) Vakıflarda Barınan Zımmi Reayadan Alınan Vergiler.....	45
2) Vakıflarda Barınan Müslim Reayadan Alınan Vergiler.....	48
<u>DÖRDÜNCÜ BÖLÜM</u>	
I. Vakıfların Sosyal Yapısı.....	57
Sonuç.....	60
Transkribe Metin	62
812 Nolu Evkaf Defteri	63
802 Nolu Evkaf Defteri.....	76
Bibliyografya.....	126
Ekler.....	129

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren hızla büyüyen ve üç kıtaya yayılan bir devlet olmuştur. Büyüyesinde bir farklı din ve mezhepten toplulukları barındırmıştır. Bunun için güçlü bir ordu yanında devleti ayakta tutacak sağlam bir adalet ve sosyal unsura ihtiyaç vardır. Bizde bundan yola çıkarak bu unsurlardan vakafe tezimize konu olarak aldık.

Tezimize konu olan Harameyn-i Serifeyn vakıfları bu genel vakıf konusu içinde bir özeli teşkil etmektedir. Çalışmamız Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine yani arşiv kayıtlarına dayanmaktadır. (802 ve 812 Nolu Evkaf Defterleri) Böylece birinci elden kaynaklarla orjinal bir çalışmayı hedefladık. Bu bölgelerin daha önceden detaylı olarak fazla çalışılmaması ise, konuya ayrı bir ehemmiyet kattı.

Çalışmamıza konu olan 802 ve 812 Nolu Evkaf Defterlerini Başbakanlık Osmanlı Arşivinden iki bölüm halinde fotokopi ve bir kısmını da aynen yazarak temenni ettik.

Evkaf defterlerimizdeki inceleme sonunda vakıfın aslında Kayseri'de olduğu gelirlerinin Mekke ve Medine'ye gönderildiğini tesbit ettik. Böylece defterlerimizde adı geçen mahalle ve köylerle ve bu vakıf mühlakatında barınan müslim ve zımni unsurun isimleri ve ödedikleri vergileri tesbit ettik.

Bunlardan yola çıkarak Kayseri'deki mahalle ve köy adlarını liste haline getirdik. Yine elimizdeki bilgiler ışığında Kayseri vakıflarının tahmini nüfusunu tesbit etmeye çalıştık.

Bütün bu çalışmalarımız sırasında benden yardımlarını esirgemeyen tez hocam Yrd. Doç Dr. Rifat ÖZDEMİR basta olmak üzere değerli hocam Doç Dr. Mustafa ÖZTÜRK'e ve doktora öğrencisi Erdiçe Gülcü ağabeyime teşekkürü bir borç bilirim.

WIKSEL TOPÇU
Elazığ-1996

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı Geçen Eser

a.g.m.: Adı Geçen Makale

AÜDTCF: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi

AÜİF: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

B.A.: Başbakanlık Arşivi

C.: Cilt

DGBİT: Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi

S.a: Sallallahu Aleyhi Vessellem

r. a: Radyallahu Anha

S: Sayı

s: Sayfa

TTKY: Türk Tarih Kurumu Yayınları

TTKB. Türk Tarih Kurumu Basımevi

v.s.: Vesaire

v.d.: Vaktflar Dergisi

GİRİŞ

Vakıf müessesesi, uzun asırlardan beri tüm İslam memleketlerinde çok büyük ehemmiyet kazanmış içtimai ve iktisadi hayat içinde derin tesirler yapmış dini-hukuki bir müessesedir.

Bu hukuki müessesenin İslam medeniyeti dairesinde bu kadar büyük bir inkişaf göstermesi, İslam memleketlerinin içtimai ve iktisadi hayatında bu kadar muazzam ve devamlı bir rol oynaması, hiç şüphe yok ki sadece tesadüfe ve keyfe bağlı bir hadise gibi telakki olunamaz⁽¹⁾.

Müslümanlar İslamın ilk yıllarından itibaren Kur'an ve sünnetin emirlerine uyarak yardımlaşmaya başlamışlardır. Allah ve peygamberin emir ve tavsiyeleriyle başlayan ve yeşeren bu yardımlaşma duygusu asırlar boyu devam edecek bir hukuki müessesenin yani vakfın doğmasına sebep olmuştur.

Osmanlı döneminde kurulan vakıfların vakfiyeleri, arşivlerimizde bulunan "Evkaf Defterleri" ile "Şer'iyye Sicillerinden" incelenecek olursa, hem amaç hem de muhteva bakımından oldukça fazla çeşitleri olduğu görülür⁽²⁾. Bir plan dahilinde hazırlanmış olan vakfiyeleri kadılar mahkeme sicillerine kaydettiriyorlar ve asıllarını tayin edilmiş mütevellilere veriyorlardı. Vakf edilen eser bir bina ise, vakfiyenin özeti bazen bahse konu olan binanın bir duvarına kazınıyordu. Daha da emin olmak için, vâkıf vakfiyesini İstanbul'da Defterhanenin bu işler ile ilgili bürolarından birine kaydettirme imkanına sahipti⁽³⁾.

a) Konunun Alınış Sebebi ve Kaynaklar

Tarih araştırmaları vesikalara dayanır. Türk sosyal tarihini aydınlığa kavuşturacak vesikalar çok önemli bir yeri bulunan vakfiyeler ve vakıfla

(1) Fuad Köprülü, Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü, Vakıflar Dergisi, s. 2, Ankara, 1982, s. 2.

(2) Rifat Özdemir, Osmanlı Döneminde Vakıf Kurumlarının Sosyo Ekonomik Cephesi Üzerine Bazı Bilgiler, F.Ü. Dergisi, C. 1, S. 2, Elazığ, 1987, s. 208.

(3) Bañaceddin Yedişildiz, Müessese-Toplum Mütasebetleri Çerçevesinde XVIII. Asır Türk Toplumunu ve Vakıf müessesesi, Vakıflar Dergisi, s. 15, Ankara, 1982, s. 24.

Tarih araştırmaları vesikalara dayanır. Türk sosyal tarihini aydınlığa kavuşturacak vesikalar çok önemli bir yeri bulunan vakfiyeler ve vakıfla ilgili vesikaların önemine binaen bizde birinci elden kaynaklardan yani Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinden konu ile ilgili olarak vesikalar ile çalışmamıza başladık. Çalışmamızın konusu 1671-1682 yıllarına rastlayan Mekke ve Medine vakıflarıdır. Ancak araştırmamız ilerleyince bu vakıfların aslında Anadolu'da Kayseri'de olduğu yalnız gelirlerinin Mekke ve Medine'ye gönderildiğini gördük. Bu konuya yeni bir boyut kazandırmış oldu. Zira 1671-1682 yıllarında Kayseri Şehrinin de demografik yapısı hakkında bize bilgi verdi.

Vesikalar okundukça bir Anadolu Şehri olan Kayseri'nin sancağının yapısı ortaya çıkmış oldu. Bununla birlikte vakıfların yapısı hakkında da bilgilere ulaşmış olduk.

Çalışmamıza başlarken Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü, Evkaf Defterleri 802 ve 812 nolu defterlerin fotokopisini aldık. nce okuyup transkribe ettik.

b) Tezde Uygulanan Metod

Araştırmamıza konu olan 802 ve 812 nolu Evkaf Defterleri, Osmanlı Başbakanlık Arşivi Genel Müdürlüğü'nden fotokopi ile alınıp daha sonra transkribe edildi. Vesikalarda yer almamakla birlikte bu tarihler IV. Mehmet zamanına rastlar. (1671-1682) Vesikalar transkribe edildikten sonra 802 nolu defterin Medine vakıflarına 812 nolu defterin ise Mekke vakıflarına ait olduğu ortaya çıktı. 802 nolu Medine vakfi defterini Kayseri kadısı Mevlana Ahmet Efendi, 812 nolu Mekke vakfi defterini ise Haremeyni Őefeyn evkafi nazırı Yusuf Ağa yazmıştır. ıkan bilgilerden anlaşıldığına göre; Medine-i Münevvere vakfi reayasının müslüman ve zimmî reyadan oluştuğu yolunda idi. Bunlar tablolar halinde verilmiştir. Tablolar zimmî ve müslüman halkın demografik yapısını ve ödedikleri vergileri içeren ayrı ayrı tablolardır. (Bkz. Tablo V. VI)

802 nolu Medine-i Münevvere vakfı defteri toplam 19 sahifeden ibaret olup ilk sayfası boştur. Defter 32 x 43 ebadındadır. Bu defterde bizi ençok uğraştıran husus ise kişi adları ile Karye isimleri oldu. Karye adlarını ise Meskun yerler klavuzu adlı eserden yararlanarak çözmeye çalıştık. Ayrıca lügat ve sözlüklerden yararlandık.

812 nolu Mekke-i Mükerrreme vakfı defterimiz ise toplam 13 sahifeden ibarettir. İlk sahifesi boştur. Bu defterimizde vakıfta görev alan toplam 130 görevli ile bunların yaptıkları işe karşılık aldıkları ücrettir. Bunlarda ayrı bir tablo halinde verilmiştir. (Bkz. Tablo X)

Bu vakıfların kimler tarafından vakfedildiği defterlerin hiçbir yerinde kayıtlı değildir.

Tezimize konu olan evkaf defterlerimizi transkribe ettikte sonra elimizdeki sınırlı bilgiler ışığında Kayseri bölgesinin vakıf mülhakatının tahmini nüfusunu bulmaya çalıştık. Bundan başka vergi mükelleflerinin ödedikleri vergileri de ayrı ayrı çıkartarak vakıf mülhakatının iktisadi yapısı hakkında bilgi vermeye çalıştık.

Faydalandığımız 802 ve 812 Nolu Evkaf Defterleri

İncelediğimiz bu defterler, İstanbul Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, evkaf defterinde 802 ve 812 numaralarda kayıtlıdır. Osmanlı tarihinde IV. Mehmet zamanına tekamül eden defterlerimizden Medine-i Münevvere vakıflarını esas alan 802 nolu defter 1671 yılına ait olup 32X43 ebadında ve 19 sahifedir. 812 nolu Mekke-i Mükerrreme defteri ise 1682 yılına aittir, 812 nolu defter ise 22X30 ebadında ve 13 sahifeden ibarettir. Defterler aslında Kayseri’de tutulmuştur. Yalnız vakıfların gelirleri Mekke ve Medine’ye gönderilmektedir.

İncelediğimiz defterlerin hiçbir yerinde vakıflar ile ilgili ayrıntılı bilgiler olmamakla beraber vâkıf hakkında da hiçbir bilgiye yer verilmemiştir.

Defterlerin muhtevasına gelince, Medine-i Münevvere vakıf kayıtlarının tutulduğu 802 nolu defter vakıf mülhakatında yaşayan müslim ve zimmi unsuru ve yaşadıkları köy ve mahalleleri belirten listeleri içerir. Vakfın kurucusu belli değildir. Bu isim ve mahalleler ilerleyen sayfalarda bulunabilir. Ayrıca bu reyanın bennak, caba bennak, çift, nim çift gibi vergi türleri de tablolar halinde belirtilmiştir. (Bkz. Tablo I-III)

812 Nolu Evkaf defterimiz ise; Mekke-i Mükerrreme vakfını esas almaktadır. Kayıtlar bu vakıftaki görevliler ile görevlilerin aldıkları ücretlerden ibarettir. Bu görevliler kısaca şöyle sıralanabilir. “ An Cema’at-i Havanan Vakti’l Subh ” sabah namazı cüz okuyanlar, “An Cema’at-i Havanan Vakti’l Zuhr ” öğlen namazında cüz okuyanlar, “An Cema’at-i Havanan Vakti’l Asr ” ikindi namazında cüz okuyanlar, ve Der vakt’il subbuh der mekan-ı hanefi ” sabah vakti hanefi mezhebine göre kamet getirenler olarak görevliler sıralanabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

I.MEKKE VE MEDİNE'NİN TARİHİ GELİŞİMİ

I.MEKKE'NİN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

Uçları Kuayk'lar'ın yamaçlarına müteveccih olan ve uzunlamasına bir hilâl şekli gösteren şehir, sarp ve çıplak iki sıra tepeler arasında, adeta bir mengenede sıkılıp kahınmış gibidir. Bu az havadar olan boğazın merkezi bir toprak çöküntüsünde bulunmaktadır. Şehir önceleri bunun dip kısmını işgal ediyordu. Bu vadi, Batın Makka (Mekke çukurluğu) idi. Bu mahallenin bazı binaları Kâbe'ye o kadar yakın idiki, sabahleyin ve akşam üzerleri bunların gölgeleri Ka'be'nin ki ile karışıyordu. Dar bir meydan bu evler ile Kâbe arasında civar araziden daha alçak bir seviyede uzanırdı. Bu meydan ilk mescidi üstü açık harem teşkil etmekte idi; İslamdan önceki Batha'da bundan başkası yok idi. Bu meydana açılan dar sokakların nihayetlerine "haremin veya mescidin kapıları" denirdi.

Kenar mahallelerde, daha sonraları tepelerin yanlarında itikal ile meydana gelen boğazlarda mütevazi alçak evler bulunurdu. Coğrafyacı Makdisi, "boğucu hararet, öldürücü rüzgar, sinek bulutları" cümlesi ile anlatmıştır. Su kıtlığı daimi bir sıkıntı kaynağı idi. Halk zemzem kuyusundaki suyun azalıp-çoğalmasını tabii buluyordu. Şehrin bilhassa dışında başka kuyular da vardı. Dahi'ldeki kuyuların suları iyi sayılmazdı.

Yağmurlar çok seyrekdir. Kuraklıkların 4 yıl devam ettiği vakidir. Fakat kış mevsimi rutubetli olunca yağmurlar bazen son derece şiddetli olurdu ⁽⁴⁾.

Mekke'nin doğu tarafında kayaların teşkil ettiği duvar, sarp bir sed halindedir, yamaçlar ve tepeler birbirini takip ederek gidip Sarat

⁽⁴⁾ İslam Ansiklopedisi, Mekke Maddesi, C.7, İstanbul, 1970, s. 632-633.

silsilesinde kaybolmaktadır. Bu inişli çıkıntılı dağlar Yemen topraklarını verimli hale sokan Meltem yağmurlarının artıklarının yamaçlarda toplar. Suların akışını kırarak hiçbir fundalığın bulunmadığı meyilli yerler boyunca, bütün bu kollar ile kabarılmış olan şelalerden gelen seller Mekke'nin bulunduğu alçak araziye dolar; Kâbe'de bu sahanın dibinde bulunmaktadır. Sular bu çöküntüye dökülür; "Mescid kapısında" kendisine bir yol bulur ve harem avlusuna taşan az sonra avluya basıp Kâbe'ye doğru yükselirdi. Bu seller uzun bir süre devam etmiş çoğu kez Kâbe'yi veya civardaki camileri tahrip etmiştir. Bu soruna uzun yıllar çözüm bulunamamıştır, seller nedeniyle birçok salgın hastalıklar görülmüştür ⁽⁵⁾.

Birçok kaynakta Mekke şehrinin özellikle ticaret yolları üzerinde olması ve Kâbe nedeniyle işlek bir ticaret merkezi olduğu bilinmektedir. İslamiyet öncesinde okuma-yazma bilenlerin sayısı Mekke'de 15 dolaylarında olduğu, ticarete ise meskuk paralar az miktarda bulunurdu, bunun yerine kıymetli madenler, altın ve gümüş külçeler ve altın tozları kullanılırdı. Mekke'ye giren paralar Bizans, Sasanı ve Himyeri Paraları idi.

Kervanlar Mekke ticaretinin en önemli gelir kaynağını teşkil ederdi. Bütün Mekkeliler için bu kervanların önemi oldukça büyüktür. (Bkz. Harita 1)

2. MEDİNE'NİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Arabistan'ın meşhur şehri, hicretten itibaren, peygamberin oturduğu yer, ilk halifeler zamanında arap devletinin merkezi. Şehrin arapça asıl isim Yasrib, Batlamyus ve Bizanslı Stephanos'ta Jathrippa, Mina kitabelerinde Ysrb idi.

Medine, Hicaz'da hafif bir surette şimale doğru meyilli bir ovada kaimdir. Bu ova şimalde ve cenubi şarkide şehirden takriben 4 km. mesafede bulunan ve yüksek Arabistan yaylası ile sahilin alçak ovaları arasında hudut teşkil eden dağ silsilesinin çıkıntıları olan Uhud ve Ayr dağları ile çevrilmiştir. Doğu ve batı, ova Harra veya Lava denilen siyah

⁽⁵⁾ İslam Ansiklopedisi; Mekke maddesi s. 634.

bazalt taşları ile kaplı çorak arazi sahaları ile hudutlarının Cenupta ova gözalabildiğine uzanır. Ovaya hususiyet veren şey, Arabistan'da nadir olan su bakımından büyük zenginliğidir. Bütün su cereyanları cenuptan ve harralardan gelir ve şimale doğru olup Zagaba yakınında birleşir ve sonra izam vadisinde garp istikametini alıp sahile doğru gider.

Medine toprağı tuzlu kum, kalker ve kilden müteşekkil bir topraktır, ve umumiyetle bilhassa cenupta çok verimlidir. Hurma ağaçları, orada fevkaledede surette yetişir, portakal, limon, nar, muz, şeftali, kayısı ve incir ağaçları ile bağlar da bulunur. Kışlar serin ve yağmurlu yazlar sıcak, fakat nadiren ağırdı. Son zamanlarda bu havaliye gitmiş olan seyyahlar latif buldukları havasını metheder. Ancak dışarıdan gelenler oldukça muzdarip olurlar.

Eneviler şehre "kirli şehir" diyorlardı; buna karşılık Peygamber, al-Tayyiba ünvanını vererek onu şereflendirmişti.

Medine, tabii şartları ile hububatın yetişemediği taşlık bir vadi içinde kain olan Mekke ile açık bir tezat teşkil ediyordu. Başlangıçta Medine tam manası ile bir şehir değil fakat bahçeler ve ekilmiş tarlalar ile çevrili av ve kulübeler birliği idi. Sakinlerin yegane maişet kaynağı ziraat idi. Bu dağınık meskenler ancak yavaş yavaş birleşti ve bir şehir manzarası aldı, bu şehir sonraları büyüyen şehirden daha çok şimalde idi (6).

Medine'deki Yahudilerin şehre gelişleri bazen Musa'ya bazan Nabukadnezar zamanında yahudilerin Filistin'den çıkarılmalarına, bazen Suriye'nin Yunanlılar tarafından istilasına bağlanmaktadır.

Hassan b. Sabit'teki rivayetlere nazaran Medine'de çok miktarda küçük kaleler mevcuttur. İlk olarak böyle kaleleri inşa edenlerin Tayma, Hicr, Haybar, Vadi'l-Kura, Fadah ve Medine cemaatlerini bağlı bulunduğu Makna cemaati idi(7).

(6) İslam Ansiklopedisi; Medine Maddesi, c. 7, İstanbul, 1970, s. 459-460.

(7) İslam Ansiklopedisi; Medine Maddesi, s. 461.

3- İSLAM ÖNCESİ VE SONRASI HAREMEYN

A- MEKKE

İslamiyet Öncesi Mekke

Mekke Arabistan yarımadasının Hicaz bölgesinde bulunmaktadır. Şehrin kuruluş tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Hz. İbrahim oğlu İsmail ve hanımı Haceri bölgeye getirdikten sonra onları orada bıraktığı bilinmektedir. Hacer ve oğlu İsmail'i burada bırakan Hz. İbrahim oğlu İsmail'in ayağını yere vurarak ağlaması sonucu ayağını vurduğu yerden su çıktığı ve bu çıkan suyun da zemzem suyu olduğunda ittifak edilir. O suyun Zemzem kuyusundan çıkması ve bu suyun çıkmasına Hz. İsmail sebep olduğu için "İsmail Kuyusu" da denmiştir. Bu kuyunun az ilerisinde Mekke şehrinin kurulduğu kabul edilir ⁽⁸⁾.

Mekke en son M.5. asrın ortalarında kurak, dar ve uzun bir vadide zemzem kuyusunun yakınında kurulmuştur. Ciddeye yaklaşık 45 mil uzaklıktadır.

Mekke'nin ilk sakinlerini Amalika, Ad ve Semud kavimlerinin uzantısı olan Cürhümlüler oluşturmuştur. Mekke ismi Sebe dilindeki "Makuraba'dan" gelmektedir. Manası Mukaddes ibadet, mahalli tapınaktır". Kur'an'daki tasvire göre "ekin çıkmayan" anlamına gelmektedir ⁽⁹⁾.

Mekke ismi ayrıca Kur'an-ı Kerim'de Bekke ve El Beledü'l Emin olarak geçmektedir. Bu bölgedeki bir afetten sonra halkın büyük bir kısmı yok olmuştur. Bunlardan sonraki yıllarda Lihyanilerin bu cürhümlerin

⁽⁸⁾ Doğanstan Günümüze Büyük İslam Tarihi: C.1, Konya, 1994, s. 127-128.

⁽⁹⁾ Philip K. Hitti, Çev. Salih Tuğ, İslam Tarihi, s. 120.

devamı olduğu söylenir. Bu halk burada iken hicretten 2793 yıl önce Hz. İbrahim eşi Haceri ve oğlu İsmail'i bu bölgeye getirdi ⁽¹⁰⁾.

Kur'an-ı Kerim'de Ali İmran, Bakara ve Hac surelerindeki bazı ayetlerden anlaşıldığına göre İbrahim Peygamber Hicaz bölgesinde dinini yaymak için faaliyet göstermiş, peygamberlik gelince de Hz. İsmail ile birlikte Kâbe'yi inşa etmiştir.

Mekke'yi dini merkez yapan en büyük faktör Kâbe'dir. Kâbe İslamiyet öncesinde ve sonrasında dini merkez olmuştur. Hz.Muhammed'in (a.s.) dedesinin babası Muttalip ve dedesi Abdulmuttalip de Kâbe'nin hizmetinde bulunmuştur.

Mekke'nin idaresi önemli bir makam sayılmakla beraber kabileler özellikle Kâbe'nin hizmetinde olmak için birbirleriyle mücadele etmişlerdir. Hacer'den sonra büyük oğlu Nabit Kabe'nin hizmetinde olmuştur. Kureyş M.V. asırda bölgede güçlenerek Kâbe'nin idaresini eline almıştır ⁽¹¹⁾.

İSLAM DÖNEMİNDE MEKKE

Hız.Muhammed (a.s.) Mekke'de 571'de dünyaya geldiği sırada Arap Yarımadasında Semavi dinlerden hıristiyanlık, Musevilik ve ayrıca putpereslik mevcuttu. Bunlardan başka Hz. İbrahim'in (r.a) dinine inanan "Hanif"ler de mevcuttu. Hız.Muhammed (a.s) Mekke'de bulunduğu süre içinde Allah tarafından indirilen ayetlerde Kureyşlilerle genel inançları hakkında münakaşa ediyor, uluhiyet ve uluhiyetin esasları tevhid mi? Yoksa birçok mabud mu? Olduğu hususunda onlarla tartışıyordu.

Hız. Muhammed (a.s.) 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret etti. Ancak hicretin 8. yılında Hız. Peygamber tarafından Mekke İslam ordularınca fethedildi. Bu şehre ilk atanan vali Attab b. Üsayb bin Ebî'l

⁽¹⁰⁾ N. Çağatay, *İslamiyet Öncesi Arap Tarihi ve Cabiliye Çağı*, A.Ü.F, Ankara, 1987, s.100.

⁽¹¹⁾ Hasan İbrahim Hasan; *İslam Tarihi*, C.1, İstanbul, 1987, s. 63.

Ays olmuştur. Bu şehir Hz. Ebubekir zamanından da aynı vali tarafından yönetilmiştir (12).

Hz. Osman döneminde, Mekke idaresinde ve öteki makamlarda Ümeyye oğullarını görmekteyiz.

Emevi halifelerinden I.Yezid'e biat etmeyen Abdullah B.Zübeyr Mekke'de halifeliğini ilan edince Husayn Beytullah'ı ve Mekke'yi büyük tahribata uğratmıştır. Bu olay M.650 H.641 yılının Rebi'ülevvel ayının üçüncü günü meydana gelmiştir.

Abbasiler döneminde; Mekke'ye ikinci saldırı yapıldı. Abdullah b. Zübeyr'i Mekke'de mağlub ederek ortadan kaldıran Haccac b. Yusuf es Sakifi'yi Hicaz valiliğine tayin etti. M.659 H.731 Haccac Abdulmelik tarafından Irak valiliğine atanıncaya kadar burada görev yaptı. M.661 H.751 (13).

İslamiyet öncesinde araplar arasında sadece şiir geliştirilmiştir. Haram aylarda savaş yapmayan araplar Kâbe'yi ziyaretleri sırasında şiir yarışmaları düzenlemişlerdir. Medine'de olduğu gibi Mekke'de de Musuki Mekkeli bir şair olan Sait b. Misceh sayesinde gelişti. Birçok defa Mekke emirleri, cezbedici şarkılarıyla halk baştan çıkmasını ve din emirlerine sekte gelmesin diye muganniler haremnden kovulup uzaklaştırılmışlardır (14).

Özgün arap mimarisi yoktur. Cahiliye çağında şehirlerinde Mekke, Medine ve Taif dışındakilerde genelde zengin kabilelerden müteşekkil idiler. Hz.Ömer (r.a) zamanında halife, zevk ve sefahete düşmelerinden korkarak arapların büyük ve gösterişli binalarla müsrif olmalarına engel oldu. Fetihler ile birlikte öteki kültürlerle etkileşim sonucunda belirli bir arap mimarisi oluşmuştur.

B- MEDİNE

(12) Abdulhalik Bakır, *Hz. Ali Dönemi*, Ankara, 1991, s. 57-58.

(13) Hasan İbrahim Hasan; *a.g.e.* C.2, s. 61.

(14) Corci Zeydan; *İslam Medeniyeti Tarihi*; Üçdal Neşriyat, C.V. İstanbul, 1974, s. 100.

İslamiyet Öncesi Medine

Şehrin adı Sebeli kitabelerinde Ysrb diye geçer. Coğrafyacı Ptolemy'i eserinde Jesrippa şeklinde gösterilen Yesrib Mekke'nin 50 km kuzeyine düşer. Yemenle Suriye'yi birleştiren "Baharat Yolu" üzerindedir. Hurma ziraatına uygun bir vahadır. Burada Beni Nadir ve Beni Kureyza Yahudilerinin elinde şehir ziraat merkezi oldu.

Buradaki yahudiler ilk asırlarda Filistin'in Roma'lılar tarafından işgaliyle Filistin'den kaçan İsrailoğullarıdır⁽¹⁵⁾.

Medine eski zamanlarda Amalika kavminin yurdu idi. Onların dağılıp kaybolmalarından sonra M.Ö. VI. y.y. başlarında Babil kralı II. Nabu-kudur-u Kudüs'ü işgal edip oradaki Yahudileri Babil'e götürdüğü sırada kaçıp kurtularak güneye gelen yahudiler tarafından Hayber, Had-ül Kura, Fedek gibi yerlerle birlikte Medine'de yurt edilmiştir⁽¹⁶⁾.

Medine şehri göçebe kavimlerin saldırılarına maruz kaldığı için evlerin sağlam ve bir kale duvarını andıracak şekilde birbirine yakın olarak yapılmasına özen gösterilirdi. Bu evlerin üzerine de kuleler yapılırdı. Medine'nin bu şekildeki yapılarına "Utum" denirdi.

İslamiyet Döneminde Medine

Peygamber Medine'ye hicret ettiği zaman Allah tarafından indirilen ayetlerde genelde sosyal hayatı düzenleyici yönde olmuştur. İçki ve kumar yasaklandı had ve kısas cezaları açıklandı.

Emeviler zamanında özellikle Yezid döneminde, Medine iki defa saldırıya uğradı. Özellikle Abbasiler zamanında Medine, Şam, Bağdat ve Kufe'den sonra geri planda kaldı.

Mısır'ın 1517'de fethinden sonra Medine'de Osmanlı hakimiyetine girmiştir.

MEDİNE'DE KÜLTÜREL HAYAT

(15) Çağatay; a.g.e., s. 45.

(16) Çağatay; a.g.e., s. 47.

Güzel Sanatlar: Araplarca (fünun-u Cemile) veya (adab-ı Teñia) manaları verilen güzel sanatlar, şairlik, ressamlık, musuki üzere üç şubedir.

Musuki: (Muganni) İslamiyetten önce Medine şiirin ve musikinin en gelişmiş Arabistan şehri idi. Çalgı aletleri genelde düdük ve ney'den ibarettir. İslam'ın yayılmasıyla, Rum ve İranlı Hanende ve Sazendeler Hicaz'a götürülmüştür.

Emeviler zamanında Medine'de birçok muganni ve musiki şinas yetişmiştir en meşhur rivayete göre İran musukusini araplara ilk nakleden Sait b. Misceh idi. Sait Şam ve Fars kıtasında bulunduktan sonra Medine'de ne kadar hanende ve sazende yetmişse bu adam sayesinde yetişmiştir.

Bütün Arabistan'da olduğu gibi Medine'de de avam tabakası iki kısımdı. Birinci kısım sanayi ve ticaretle geçinen sınıf öteki kısım ise; hırsızlık ve yan kesicilikle geçinen insanlardı.

Medine'de halifeler, islamiyet öncesinden kalma bir geleneğe göre "Hulefa Alayları" tertip ederlerdi. Yani sultan veya emirin bayramlarda veya başka günlerde çıktığı zaman tertip olunan olaylardı. (18)

II. VAKIF KURUMLARININ TARİHİ GELİŞİMİ:

Türkçede vakıf şeklinde telaffuz edilen vakf (وَاَقْف) kelimesi arapça bir masdar olup lügatlere göre durdurmak, alıkoymak manasına gelir. Bu deyim genellikle, terk emanet, depo fikirlerini ifade eder (19).

Semavi dinlerden hıristiyanlıkta halka değil, kiliseye ve din adamlarına tahsis edilen vakıfların bulunduğu bilinmektedir. Yine budist vakıflarının mevcut olduğu ve en büyük Budist mabedinin bugün Brahmanlar tarafından yönetildiği de bilinmektedir. Uygur edebiyatının elde kalan belgeleri arasında vakıf vesikaları bulunmuştur. Eski Önyasa

(18) C.Zeydan; a.g.e. s. 57.

(19) Bahaddin Yediıldız; Müessese-Toplum Mınasabetleri Cercevesinde XVIII. Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesi. S.15, Vakıflar Dergisi, 1982, s. 50.

uygarlıklarında ve bilhassa Mezopotamya'da vakfın en eski kaynaklarına rastlanır. Babil'de Sumulailu devrinde tahsis edilmiş dini bir vakıf hakkındanda bilgiler son derece azdır. Anadolu'da yapılan kazılar sonucunda Boğazköy'de bulunup bugün Türk-İslam müzesinde korunan tabletlerde, vakıf tasnifi içine sokulabilen, Hititler'e ait yazılı tabletlerde vakfiyelere rastlandığı belirtilmiştir ⁽²⁰⁾.

Bugün bütün dünya uluslarında benimseyip yayılmış olduğunu gördüğümüz vakıf kurumu, doğuda ve batıda bir uyanma döneminin başlangıcı gibi gördüğümüz M.VIII. yüzyıldan başlayarak gelişme yoluna girmiştir ⁽²¹⁾.

Esasen en eski şark medeniyetlerinde, ne Yunan ve Roma medeniyetlerinde ne de ortaçağ hristiyan dünyasında islam dünyasındaki gibi emsallerine tesadüf edilemeyen ve sırf islam medeniyeti çerçevesinde memleketlerde ve kavimlerde mühnasır kalan bir muazzam inkişaf tarihi kadrosu içinde tetkik edilmedikçe, onun hukuki mahiyetini layıkıyla anlamak imkanı da hasıl olmayacaktır ⁽²²⁾.

İslam devletindeki içtimai ve iktisadi hayatın vakıflar nedeniyle muazzam şekilde işlemesi elbette sadece tesadüfe ve keyfe bağlı bir hadise olarak gösterilemez. Aşağıda izah edildiği üzere bu inkişafı sadece "İslam hukukundaki veraset kaidelerini değiştirmek" veya "servetini keyfi müsadelerden kurtarmak" gibi şahsi bir menfaat kaygusuna isnad eden materyalist telakkiler, tek cepheli ve çok dar bir izah tarzıdır.

İslam hukukunun ilk tedvini sırasında sözkonusu nesnelere vakıf konusu olabilmesi için fihri esaslara göre, geliri devamlılık vasfı taşıyan ve vakıf kurucusunun tam mülkiyeti ve kullanma selahiyeti dahilinde bulunan gayri menkuller olması gerekiyordu. Ancak zamanla içtimai ve iktisadi

⁽²⁰⁾ İsmet Kayaoğlu, Vakfın Menşei Hakkındaki Görüşler, S:XI, Vakıflar Dergisi, Ankara 1975. s.101.

⁽²¹⁾ Neşet Çağatay; İslamda Vakıf Kurumunun Miras Hukukuna Etkisi, S. XI, vakıflar Dergisi, Ankara, 1975, s.55.

⁽²²⁾ B.Yediyıldız; a.g.m. s. 75.

değişmeler, bu prensipleri, yumuşatarak vakıf konusunun sahasını genişletmiş ve hukukçuları yeni prensipler vazetmek zorunda bırakmıştır.

(23)

Osmanlı döneminde vakıfları tanzimat öncesi ve tanzimat sonrası olarak iki kısma ayrılır. Tanzimattan önce vakfın tarifini veren hukuki bir düzenleme yoktur. Zira Osmanlı alimleri tarafından yazılan fıkıh ve fetva kitapları Osmanlı devletinin hukuk mevzuatı halindedir. Fetva kitapları böyle nazari konularla meşgul değildir.

Tanzimattan sonra ise; vakfın tarif konusunda önemli gelişmeler olmuştur. Zira bu devirde hem monoğrafik eserlerin, hem de hukuki mevzuatın adedi artmıştır.

Vakfa konu olan nesnelere iki kategoriye ayrılır. Birinci kategoriye toplumun doğrudan doğruya kendilerinden istifade ettikleri kuruluşlar teşkil ediyordu. Osmanlılar bunları Müessesat-ı Hayriye yani hayır müesseseleri diye adlandırıyorlardı. Bu gruba mescidler, camiler, imparatorluğun eğitim ve öğretim müesseseleri olan mektepler, medreseler ile kütüphaneler ve imaretler de girer.

Bu bina ve kuruluşların devamlı bir surette işleyebilmeleri için düzenli gelirlere ihtiyaçları vardı. Bunların umumi masraflarını karşılamak ve bilhassa oralarda çalışanların ücretlerini ödemek için düzenli gelir kaynağı vazifesi gören menkul ve gayr-ı menkuller, vakfa konu olan nesnelere ikinci kategorisini, daha doğrusu vakıf akdinin asıl mevzuunu teşkil ediyordu.

III. OSMANLI ÖNCESİ HARAMEYN VAKIFLARI

(23) Fuat Köprülü; Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü. S. 2, Vakıflar Dergisi, s.28.

Arabistan'da cahiliye döneminde dini kurumların bazı hizmetlerine, müebbeden ait olmak üzere, bazı malların tahsis edildiği görülmüştür. Bu mallara emval-ı mahcara tabir olunmuştur.

Benu Şeybe Peygamber zamanında Kâbe'nin koruyucuları idi. Bu imtiyazlarını son zamanlara kadar korudular. Kayıtlar, islam öncesi dönemde bu idarenin vakıf dairesine dönüştüğü görmeye imkan verir.

Yine geniş anlamda alınırsa, Kâbe ilk vakıf olarak Hz. İbrahim tarafından vakfedilmiştir. Eski kavimlerde vakıflar mevcuttu, diyen M.Z. Pakalm'a göre, İskenderiye Kütüphanesi, Zenzem Kuyusu, yollar, köprüler, mabedler birer vakıftır.

Halbuki cahiliye devrine en yakın bir islam bilginini ele alırsak, imam Şafi: "Benim bildiğime göre vakfi yalnız müslümanlar yaptırmıştır, Cahiliye ehli değil..." Kur'an'da vakfa ait hiçbir sarıh kayıt bulunmadığı halde muhtelif hadislerle dayanan İslam fakihleri bu kurumu peygamber devrine kadar çıkarırlar⁽²⁴⁾. Bazı islam yazarları, Kudüs'te İbrahim Peygamber tarafından yapılan vakıflardan bahseder.

Kur'an'da ve hadislerde vakıf konusunda açık bir hüküm yoktur. Sadece Hz. Ömer (r.a.) Medine'de ki bir tarlasını dünya ve ahiret için yarar bir işte kullanmak isteyip Hz. Peygambere danıştığına; "İstersen aslını elinde tut, gelirini sadaka olarak ver" şeklindeki sözü islamda vakıf kurumunun menşei olarak gösterilir.

Aslında vakıf islam hukukçularının Hz. Peygamberden çok sonra biçimlendirdikleri ve zamanla geliştirdikleri bir kurumdur. Yani bu kurum, Kur'an buyruğu ile ya da hadis önerisi ile kullara bildirilmemiştir.⁽²⁵⁾ Buna karşılık Kur'an'da: "Sevdiğiniz şeylerden sarfetmedikçe iyiliğe erişemezsiniz. Her ne sarfederseniz şüphesiz Allah onu bilir. (Kur. III 92). "İyilikte ve fenalıktan sakınmada yardımlaşın..." (Kur. V.2) buyrulmaktadır.

(24) İ. Kayaoğlu; a.g.m. s. 50-51.

(25) N. Çağatay; a.g.e. s. 1.

Yine vakfın menşeyini Peygambere kadar götürmek isteyen hukukçular konu ile ilgili hadisleri toplamaya gayret ederler: Enes b. Malik'ten rivayet edilen bir hadise göre Peygamber, Benu Naccar'dan bahçeler satın alarak burada bir camii yapmak istiyordu. Onlar verilen parayı reddettiler ve toprağı kalplerindeki Allah muhabbeti için verdiler.

İslamda kurallarına uygun ilk vakfi kuran kişi Emeviler soyun'un 6. halifesi I. Velid'dir. Halife Abdülmelik'in oğlu olup M. 705-715 yılları arasında saltanat süren Velid, Şam'daki ünlü Ümeyye Camii'nin yaptırmış ve buna 706 yılında bir çok köy ve tarla vakfetmiştir.

Hz. Peygamber döneminde ve daha sonraki sahabeler döneminde, kontrol ve teftiş görevi ile görevli ilk nazır (kısmen mütevellî manası da mevcuttur), Hz. Peygamberin vakfettiğı fedek bahçesine nezaret eden Hz. Ebubekir'dir. Hz. Ömer de aynı görevi devam ettirmiş, müdahaleleri önleyerek, gelirin fakirlere dağıtılmasını temin etmiştir.

Emeviler devrinde ise; Şam'da Emeviye Camiini yaptıran I. Veleddi camiinin masraflarını karşılamak üzere yaptığı gayri sahih vakıflarının nazırlığına Vakıd el- Kuraşî'yi tayin etmiştir.

Abbasiler devrinde de; vakıfların nezaret görevi hatta bazen idaresi ve korunması kadınlara aittir. Eğer vakfın mütevellisi mevcutsa kadılar, sadece kontrol ve teftiş görevlerini yaparlardı.

Eyyubiler ve Memlûklüler devrinde vakıfların aşırı derecede arttığını ve sayıca çoğaldığını görüyoruz. Artan vakıfların teftiş ve kontrolü için Evkaf idaresince üç divan kurulmuştur. Birinci divan" ahbas-ı mebrure" denen mescid ve cami vakıflarına, ikinci divan gelirleri Harameyn'e ve diğer hayır cihetlerine tahsis edilmiş olan vakıflara, üçüncü divan ise; ehli yani zürri (evlatlık) vakıflarına bakacaktır⁽²⁶⁾.

IV OSMANLILAR DÖNEMİNDE HARAMEYN VAKIFLARI

Osmanlı tarih ve teşkilatlarını başlı başına ve kendinden öncekilerden tamamen müstakil olarak düşünemeyiz. Çünkü Osmanlılar kendilerinden önce Anadolu'ya gelip yerleşmiş bulunan müslüman

⁽²⁶⁾ A. Akgüdüz; a.g.e; s. 278-279.

Türklerin yaşayış tarzlarını, ahlak, iktisat, örf, adet ve diğer özelliklerini almaktan çekinmiyorlardı. Bu vesile ile onlar, kendilerinden önce diğer Türk ve İslam devletlerinin çok zengin teşkilat ve müesseselerinden de geniş ölçüde faydalanma imkanını buldular.

Görüldüğü gibi, hemen hemen bütün müessese ve teşkilatlarının nüvesini, kendilerinden önceki müslüman devletlerden alan Osmanlılar, vakıf konusunda da bu yolu takip ettiler. Nitekim Osmanlı Devletinde, daha ilk beyler zamanında başlayan, devletin siyasi ve mali kudretinin inkişafına paralel olarak gelişip artan vakıfların, Osmanlılar dönemindeki ilk müessisi, Orhan Gazi olmuştur. Orhan Gazi, İznik'te ilk Osmanlı medresesini kurarken, onun idaresi için, yeterince gelir getirecek gayri menkul vakfettiler⁽²⁷⁾.

Orhan Gazi'den başlayarak Osmanlı padişahları, sultanları, vezirleri, zengin tebaa, pek çok vakıf yaptılar. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir: Yıldırım Beyazid Bursa'da bir darulhayir, bir hastahane, bir tekke, iki medrese ve bir cami yaptırdı⁽²⁸⁾.

XV. yüzyılda da Mısır, Suriye, K. Afrika ve Arabistan'ın fethedilmesinden sonra Haremeyn (Mekke-Medine) vakıfları önem kazandığında, bu vakıflara nezaret etmek üzere oldukça geniş bir teşkilat meydana getirilerek önce "Kapı Ağaları", sonra "Bab'us-Saade ve Dar'us-Saade Ağaları" nazır sıfatıyla bu teşkilatın başına getirildi. "Haremeyn Evkaf Nezareti" (995/1587) tarihinde kuruldu ve "Dar'us Saade Ağası" Habeşi Mehmed Ağa, padişah fermanı ile nazırlığa tayin edildi. Haremeyn Vakıfları Nezaretinin kurulmasından sonra, buna padişahların ve eşlerinin vakıflarıyla, Dar'us-Saade ve müntesipleri vakıflarının nezareti eklenerek yönetimi önem kazandığından; Evkaf-ı Hümayun müfettişliği, muhasebeciliği ve Dar'us-saade yazıcılığı adları verilen dört memuriyet kurulmak suretiyle yönetim teşkilat olarak genişletilmiştir.

(27) Ziya Kazıcı, İslami ve Sosyal Açılardan Vakıflar, Marmara üniv. İlah. Fak., İstanbul, 1985, s.56-58.

(28) Z. Kazıcı ; a.g.e., s.59.

Harameyn Evkaf Nezareti, tevliyyete müdahale etmiyor, yalnız mütevellilerin denetlemesi ve vakıfların idarelerini kontrol ile meşgul oluyor ve velayet-i amme ile hareket ediyordu ⁽²⁹⁾.

Haremeyn-i Şerifeyn Nezaretini Dar'üssaade ağaları yürütürken bunların diğer meşguliyetleri vakıfları iyi idare etmelerine engel teşkil ediyordu. Bu sebeple nezaret ünvanı Dar'üs-Saade Ağalarında bırakılmak şartıyla Harameyn Evkafının idaresi kurulan bir müdüriyete verilerek, müdüriyetde Evkaf-ı Hümayun Nezaretine bağlandı (1250/1835) ⁽³⁰⁾.

V. OSMANLI YÖNETİMİNİN HARAMEYİN BÖLGESİNE BAKIŞI VE BÖLGEYE GÖNDERDİĞİ SURRELER

Yavuz Sultan Selim 1517'de Suriye ve Mısır'ı alınca Memlûklere bağlı olan Harameyn bölgesinde Osmanlı idaresine doğrudan katılmıştır. Bölge 1918'de Osmanlı idaresinden çıkıncaya kadar dörtüzyüz bir sene Osmanlı idaresinde kalmıştır⁽³¹⁾.

Osmanlı Devleti Mekke'ye bir emir göndermek suretiyle yönetmiştir. Mekke emirlerinin maiyetinden Divan-ı Türki denilen ve Türkçe haberleşmeyi idare eden bir kalem heyeti vardır.

Mekke emirleri arasında XIX. yy'a kadar "Paşa" ünvanı kullanılmamıştır. Bu asırdan sonra Zevi Avn denilen Abadile emirlerinden olup muhtelif vazifelerle İstanbul'da bulunarak Beylerbeyi ve vezir rütbesiyle bu hizmete tayin olan şeriflere rütbeleri gereği "Paşa" ünvanı verilirdi.

Bu bölge merkeze uzak olması nedeniyle aynı zamanda Emr-i Hac Şam valilerinin mütaalalarıyla Harameyn işi görülmüştür.

Osmanlı Devleti sırf manevi cihetinden dolayı Harameyni himayesinde tutmuştur. İslam alemi üzerinde halifelğe ihtimam eden

⁽²⁹⁾ Nazif Öztürk; Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar, Vakıflar Gen Müd. Yay., Ankara, 1983, s. 59.

⁽³⁰⁾ Ahmet Akgündüz; İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, TTK Basımevi, Ankara, 1988, s.280.

⁽³¹⁾ İ.H. Uzunçarşılı; Mekke-i Mükerreme Emirleri, Ankara, 1972, s.1-16.

Kâbe'den dolayı nüfuz tesis etmiş olduğundan bilhassa zayıf zamanlarda bu manevi rabıtayı bozacak en küçük bir hareketten bile sakınarak Harameyni Muhteremeyn denilen Mekke ve Medine'de ve dolayısıyla Hicaz'da asayişin yolunda gitmesi için son derece gayret sarfetmiştir ⁽³²⁾.

Kızıldenizi'in öneminden dolayı daha önceleri Mısır beylerbeyliğine bağlı olan Hicaz bölgesi bir aralık Habeş eyaletine bağlanmış ve valiye verilmiştir.

Devlet, Mekke emirlerini içişlerinde serbest bırakmıştır. Aralarında bir hadise vuku bulmadıkça veya iç ayaklanma olmadıkça müdahalede bulunmazdı. Harameyn bölgesi; Osmanlı idaresinde kaldığı süre içinde emirlik müdahalesinde Zev'i Zeyd veya Şürefayı Zeydiyye ile Ali Berekat ve Zevi Avn kabileleri öne çıkmıştır ⁽³³⁾.

Mekke emir ve şerifleri hiçbir zaman tamamlamıyla müstakil olmamışlardır. Mısır'da çeşitli zamanlarda kurulan devletlerin hakimiyetini tanımışlardır.

Osmanlı Devleti zamanında Mekke emirliğine tayin edilen bir şerife Padişahın tuğrasını havi berat veya menşur gönderilir. Bununla birlikte adil davranması, tebasını gözetmesini tasviye olunurdu. Bu beratlar Türkçe gönderilirdi. Yeni emir Mekke'ye geldiği zaman merasim ve törenle karşılanırdı. Eğer yeni emir Mekke'de bulunuyorsa İstanbul'dan gönderilmiş olan berat ve hilatı karşılar ve hil'at arkasına giydirilir ve menşur halka açık bir yerde yüksek sesle okunarak memuriyeti ilan olunurdu.

Osmanlılar Arabistan'ı fethettikten sonra Mekke ve Medine Şehirlerindeki dini ve hayri müesseseler ve orada oturanlar lehine imparatorluğun muhtelif mntıklarında yapılmış binlerce vakfin yani, Harameyn vakıflarının nazırlığına Darüssüade ağaları tayin edilirdi.

⁽³²⁾ İ. H. Uzunçarşılı; a.g.e., s. 18.

⁽³³⁾ İ. H. Uzunçarşılı; a.g.e., s.16.

Padişahların, sultanların, bazı devlet ricalinin ve bizzat Darüssüade ağalarının vakıfları da bu nezaretin murakebe işlerini yürütmek maksadıyla Darüssüade ağalığına bağlı, Evkaf-ı Haremeyn müfettişliği, Evkaf-ı Haremeyn muhasebeciliği, Evkaf-ı Hümayun Mukaatacılığı ve Darüssüade yazıcılığı adıyla dört daire kurulmuştur.

XVIII. asırda kurulan Türk vakıflarının % 64'ünün nezareti doğrudan doğruya kadılara bağlı idi. Geriye kalanın (% 36), nezareti ise bizzat vâkıflar tarafından muhtelif kimselere tevdi edilmiştir. İdare, yani tevliyet hususuna gelince bu devir Türk vakıflarından olan büyük bir kısmının (% 56), bizzat kendilerin müteveli tayin ettikleri, ölümlerinden sonra bu vazifeyi çocuklarına neslin inkizârından sonra da akrabalarına veya azadlı kölelerine şart koştukları görülmektedir. Vakıfların ancak % 11'i tevliye hizmetini ailelerine mensup olmayan kişileri tevdi ederken, diğerleri (% 33) mütevellinin kadı veya vakfın nazırı tarafından tayin edilmesini istemektedirler.

Mütevazi vakıfların bütün idari işleri müteveli tarafından idare edilmekte, bütün vakıflar için müteveliye yardımcı olarak, katip, cabi (tahsildar) müfettiş, muhassib, veznedar gibi memurlar da tayin edildiği, hatta nakit para vakıflarında, sermayenin işletilebilmesi için sarrafların vazifelendirildiği müşahade edilmektedir⁽³⁴⁾.

HARAMEYNE GÖNDERİLEN SÜRRELER

Öteden beri islam ülkelerinin hükümdarlarıyla müslümanlar tarafından Mekke ve Medine'ye Mahfil, Surre ve hediyelerin gönderildiği bilinmektedir. Mekke ve Medine'nin kutsallığına inanan müslümanlar ile islam hükümdarları bu kutsal yerlerde oturan fakirlerle Haremeyn-i Şerifeyn'de hizmet eden imam, müezzin, kayyım, ferraş vb. din

⁽³⁴⁾ İslam Ansiklopedisi C.18 Vakıf Maddesi; s. 180.

görevlilerine, Mekke ve Medine emirleri ile diğer görevlilere her sene hac mevsimi yaklaşınca çeşitli hediyelerin yanısıra paralar gönderirlerdi. Bu davranışları, bu yerlerde olan sevgi ve saygılarından doğuyordu. Bu bölgeye hediyeler başlıca iki yerden geliyordu.

Bunlardan en önemli olanı "Hadimül-Harameyni'sh Şerifeyn" sıfatına haiz Osmanlı padişahı, diğerini de Mısır Hidivi gönderirdi. Osmanlı padişahlarının gönderdiğine "Mahfil-i Hümayun" Mısır Hidivinin gönderildiğine ise; "Mahfil-i Mısri " denirdi. Burada konumuz "Osmanlı Devletinin bölgeye gönderdiği surreler" olduğu için biz bu konu üzerinde duracağız.

Osmanlılar zamanında saray olsun, halk olsun bu hususa fevkaledede önem verirlerdi. Zira mahfil, mübarek yerlere yalnız padişahın ve saray erkanının değil mü'minlerden her kim dilerse onların da armağanlarını iletirdi.

Bunun için armağan ve para göndermek isteyen herkesin göndereceği para ve armağanlar o günkü deyimiyile Evkaf Nezareti yani Vakıflar Bakanlığı vasıtasıyla alınır, verilirdi.

Mekke ve Medine'ye Sürre gönderilmesi geleneği Abbasiler zamanında başlamıştır. Osmanlıların son zamanına kadar devam etmiştir. Harameyne ilk defa surre gönderilmesi Abbasi halifesi El-Muktedir Billah zamanında adet olmuştur. El,Muktedir Billah bölgeye 315.426 Flori altını sürre gönderdi. Fatimiler bölgeyi kendilerine bağlamak için bölgeye yıllık 120 bin dinar gönderdi Memluklar bölgeye ayrı bir önem verirlerdi⁽³⁵⁾.

Osmanlılar zamanında ise, bölgeye sürre gönderen ilk Osmanlı Padişahı Çelebi Sultan Mehmeddir. Çelebi Mehmed bölgeye iki defa sürre göndermiştir. Dikkat edilirse bölge henüz Osmanlı hakimiyetine girmemiştir.

(35) İbrahim Ateş; Osmanlılar Zamanında Mekke ve Medine'ye Gönderilen Para Ve Hediyeler, S. 13, Vakıflar Dergisi s. 113-116.

Mısır'ın 1517'de Osmanlılar tarafından fethinden sonra Harameyn bölgesi de Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Bölge Osmanlı idaresine girmeden önce; Çelebi Mehmed'in bölgeye gönderdiği sürre miktarı 35 bin florindir. II. Murad her yıl Mekke, Medine, Kudüs ve Halilul Rahman'a üç bin üçyüz florin mürekkep sürre yollardı. Fatih'in İstanbul'u fethi ve daha sonraki yıllarda gönderdiği sürrenin ölçüsü bilinmiyor.

II. Beyazıd Sürresi yarısı Mekke yarısı Medine halkına verilmek üzere on dört bin duka altın gönderilmişti ve her sene kurban bayramında Mekke'ye gönderirdi. Bundan başka II.Selim, III.Murad, III. Mehmed'den II.Abdulhamid zamanın kadar Osmanlı padişahları bölgeye hem surre ve hediyeler göndermişler, hem de geleneği devam ettirmişlerdir. Bunu yaparken de Mekke ve Medine'nin manevi özelliğini göz önünde tutmuşlardır Surre ile ilgili görevliler ise Surre Emini, Müjdecî, Müjdecibaşı, Müjdecilik, Müjdecî Sani, Kaftan ağası, Emri'l Hac, Mısır Hac Emiri, Surre Alayı Tabibi, Sakabaşı, Curde Askeri, Curde Başbuğu, Curdecî, Curde-i Seniyye, Akkam-ı Baş, Meşaleci, Surre Tercümanı ⁽³⁶⁾ gibi görevliler mevcuttur.

(36)Münir Atalar; Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayum ve Surre Alayları, Diyanet İşleri Başk.Ankara 1991,s.171.

İKİNCİ BÖLÜM

I. OSMANLI VAKIFLARININ İDARİ VE DEMOĞRAFİK YAPISI

Osmanlılar döneminde toprak vakıfları üç kısma ayrılır.

1. Sahiplerinin mülkü olan oş'ri veya haraci topraklarının vakfedilmesi ile meydana gelen toprak vakıfları. Bunlar mülkiyeti devlet tarafından satılan veya ihya ve inar maksadıyla kolonizatör Türk dervişlerde ve kırlardaki zaviye sahiplerine mülk olarak terk edilen boş toprakların vakıf haline getirilmesiyle oluşan vakıflar.

2. Malikane-divani sisteme bağlı toprakların vakfedilmesi halinde vakf edilen şey, toprakların veya toprak üzerinde yaşayan köylülerden alınan her türlü vergiler olmayıp, sadece toprağın bir kuru mülkiyet hakkıydı. Bu mülkiyet hakkına malikane hissesi denilmekte olup, umumiyetle mahsülün beşte biri olarak kabul edilmekteydi. Vakfedilen bu vakıftı.

3. Üçüncü kısım ise; vakfedilen şey toprağın rakabesi olmadığı gibi, tasarruf hakkı da olmayıp, sadece toprak üzerinde yaşayan kimselerden alınan vergilerin tamamıydı.

Yukarıdaki vakıf türlerinden birinci ve ikinci şıktakiler "vakf-ı Sahih", üçüncüsü ise, "vakf-ı irsal" dır. Vakfiyelerden anlaşıldığına göre; birçok miri çiftlik, mezra veya köyün temlikname yoluyla hususi mülkiyeti geçirildiği, sonra da bunların yarı ailevi vakıf haline getirildiği ortaya çıkmaktadır.

İdaresi bakımından Osmanlı Vakıfları Mazbut Vakıflar ve Mazbut Olmayan Vakıflar Olmak üzere iki kısma ayrılır. Bunlar;

1. Mazbut Vakıflar

- a- Selatin Vakıflar
- b- Mütevellisi Kalmayan Vakıflar
- c- İdaresi Zaptedilen Vakıflar
- d- Mazbut Vakıfların Tüzel Kişiliği

1. Mazbut Vakıflar: Aynı ayrı tüzel kişiliğe sahip olmakla beraber, doğrudan doğruya devlet (Nezaret Genel Müdürlüğü) tarafından idare olunan vakıflardır⁽³⁷⁾.

a-Selatin Vakıflar: Bunlar Osmanlı Sultanları ve ailelerine ait vakıflardır. Bu çeşit vakıfların tevliyetleri saltanat makamına şart koşulduğundan, tevliyet işlerini yürütmek üzere Evkaf Nazarı tevkil buyrulmuştur. Yani bu çeşit vakıflardan Evkaf Nezaretinin hukuki niteliği vekilliktir.

b- Müevellisi Kalmayan Vakıflar: Tevliyat vazifesi vâkıfları tarafından kendilerine şart koşulan meşruat mütevellileri önceleri mevcut olduğu halde, sonradan bu meşruta mütevellileri ortadan kalkan vakıflardır. Vakıf hükmü şahsiyeti temsilcisz kalmayacağından bu çeşit vakıfların mütevelliliğine Evkaf Nezareti tayin edilmiştir. Evkaf nezaretinde kurulmasından önce bu çeşit vakıfların tevliyet görevlerinin, sadaka tavliyetleri olarak ehliyetli kimselere verilirdi⁽³⁸⁾.

c- İdaresi Zaptedilen Vakıflar: Vakfiyeleri gereğince müteveli olarak tayin edilen kimseler mevcut olduğu halde kendilerine muayyen miktar maaş tahsis edilerek vakıf işlerine müdahale ettirilmeyip Evkaf Nezareti tarafından idaresi zaptolunan ve yönetilen vakıflardır. Bu kısım vakıflarda Evkaf nezareti kaimmakam müteveli durumunda ise de bu husustaki fetvaya uyulmadığından vakıfların nezaretçe, idarelerinin zaptedilmesi keyfiyeti hukukçularca caiz görülmemiştir.

d-Mazbut Vakıfların Tüzel Kişiliği: Hukuki münasebetler alanında hak sahipleri yalnız insanlardan, gerçek kişilerden ibaret değildir. İnsanların teşkil ettikleri bir takım topluluklar, hatta bir gayeye tahsis edilmiş mal da hak sahibi olarak görülür⁽³⁹⁾.

(37) N. Öztürk; a.g.e. s. 92-94.

(38) A. Akgündüz; a.g.e.; s. 287.

(39) N. Öztürk; a.g.e.; s. 101.

2. Mazbut Olmayan Vakıflar: Mazbut olmayan vakıflar, mülhak ve müstesna olmak üzere iki kısımdır⁽⁴⁰⁾.

a- Mülhak Vakıflar: Evkaf Nezaretinin nezaret ve kontrolü altında, mütevellileri tarafından idare olunan vakıflardır. Bu çeşit vakıflar genelde sahih vakıflardır. Vakıf işlerini müteveli yürütür. Evkaf Nezaretinin sadece nezaret hakkı vardır. Bu çeşit Evkaf nezaretinin durumu, anonim şirketlerdeki idare meclisinin durumuna benzetilmektedir.

b-Müstesna Vakıflar Evkaf nezaretinin nezareti ve müdahalesi olmadan, doğrudan doğruya mütevellileri tarafından idare olunan vakıflardır. Bunlar aslında tahsisat kabilinden vakıflardır, ve normalde de mazbut vakıflar grubunda mütaala edilmelidir. Ancak tanzimattan sonraki mali ve idari yapı değişikliğinden bazı vakıflara hem idari hem de tasarruf açısından istisnaiyet tanınmıştır⁽⁴¹⁾.Kendi aralarında üç kısma ayrılırlar.

aa- Eizze Vakıflar:Bu çeşit vakıflar, manevi yönden toplum üzerinde geniş nüfuza sahip ve yetişkinlerin eğitiminde tekke ve zaviyeler yoluyla müessir rol oynayan din ve tarikat büyüklerine tahsis edilmiş toprakların veya kişilerin özel mülkiyetleri olan gayrimenkullerin vakıf yapılmasıyla meydana getirilmiştir. Mevlana, Hacı Bektaşî Veli ve Abdulkadir Geylani vakıfları bu gruba girer.

bb- Guzat Vakıfları: Savaşta düşmana karşı büyük başarı ve sulh zamanında iç huzur ve asayişin sağlanmasında yararlılık gösteren, nüfuzlu gazilere tahsis edilen toprakların genellikle bu kişiler tarafından vakıflaştırılması ile meydana gelmiş vakıflardır.

cc- Meşrutiyet Üzere Tasarruf Olunan Vakıflar: Bu çeşit vakıflar ile müstesna vakıflar arasında çok az fark bulunması nedeniyle, yazarlar Vakfın bu türü üzerinde fazla durmamışlardır. Müstesna vakıflar hükümetin siyasi yönden kısmi kontrolünde bulunmasına karşılık,

⁽⁴⁰⁾ N. Öztürk; a.g.e.; s. 102.

⁽⁴¹⁾ A. Akgündüz; a.g.e.; s. 28.

meşrutiyet üzere tasarruf olunan vakıflar nezaretin müdahalesi olmaksızın o müteveli ve nazır tarafından idare olunan vakıflardır⁽⁴²⁾.

I. VAKFA ATANAN GÖREVLİLER

Osmanlı Devletinde vakıf kurulduktan sonra vâkıf tarafından vakfın tüzüğü hazırlanır. Buna vakfiye denir. Vakfiyedeki şartlara bu tüzüğün hükümlerini vaz'eder. Ayrıca bu şartların uygulamada nasıl tatbik edileceğine dair kaideler de vardır. Bütün islam hukukçular vâkıfın kurmuş olduğu vakfın idaresini yürütmek üzere müteveli kaideler tayin yetkisi bulunduğunu ve bu yetkinin mutlak bir yetki olduğunu kabul etmişlerdir.

Zamanla Bursa gibi büyük şehirlerin kadıları, kendilerinin görev yaptıkları beldelerin vakıflarını teftişe memur edilmişler ve "el-Müfettiş bil Evkafın Rummiyye" ünvanını kullanmışlardır. 730/1329 yılında yine benzeri gayelerle Kırım evkafının nezaretine Şerif Ubeydullah'ın "Nazıru-l-Evkaf" ünvanıyla tayin edildiğini görüyoruz.

Sultan Orhan'ın Bursa'daki evkafının nezaret görevini, veziri sinan Paşa'ya 760/1358'de tevcih buyurması, nezaret görevinin ilk olarak Evkaf-ı Hümayan nazırı diyebileceğimiz bir devlet yetkilisine devredilmesi demektir. Yıldırım Beyazıd ise; her vilayete birer "Müfettiş-i Ahkam-ı Şer'iyye" tayin ederek memleketleri vakıflarla nazırların ve mütevellilerin durumlarını teftiş görevini bunlara havale etmiştir.

Fatih Sultan Mehmed'in kurmuş olduğu vakıfların nezaretini Vezir-i azam Mahmud Paşa'ya ve yine Veziri Azam İshak Paşa'ya tevcih buyurunca Sadrazamların nezaretinde şart koşulan vakıfları idare eden "Sadr-ı Ali Nezareti" kuruldu.

II. Beyazıd'ı İstanbul ve diğer şehirlerin vakıflarının nezaretini şeyhülislam tevcih buyurunca "Şeyhülislam Nezareti" diye yeni bir müessese ortaya çıktı.

Kanuni Sultan Süleyman ise; "Kapuağası Nezaretini" kurmuştur.

⁽⁴²⁾ N. Öztürk, a.g.e.; s. 103.

Dar'üs Saade Ağalarının vakıflardaki suistimallerini gören I. Abdulhamid kendi adına tahsis ettiği vakıfların nezaretini "Evkaf-ı Hamidiye İdaresi" adı altında kurduğu müstakil bir idareye tevcih etmiştir⁽⁴³⁾.

Genel olarak belirtilecek olunursa Osmanlı Vakıflarının idarecileri şöyle sıralanabilir:

Vezir Nezareti: Yukarıda da denildiği gibi sadrazamların nezaretiyle idare olunan vakıflardır. Fatih, Yavuz ve Kanuni vakıfları bu şekilde idare edilir. "Ser Müfettiş" denilen biri bu vazife ile görevlendirilirdi.

Seyhülislam Nezareti: Sultan II. Beyazıd vakıfları bu şekilde idare edilmiştir.

Tophane Umerası Nezareti: Sultan Beyazıd, Halidiyye, Laleli Selimiyye, Mihrişah Valide ile II. Mahmud, vakıflarının mülhakat ve mukatabatından ibaretti. Darphane tarafından yönetilirdi⁽⁴⁴⁾.

İstanbul kadıları Nezareti: Kadılara Meşruta olan bu vakıfların tamamına İstanbul kadıları nezaret ederdi.

Kesadarlık İdaresi: Evkaf-ı Hümayun Nezareti kurulduğu sırada, nezarete bağlı bütün vakıfların ilanlarına, tahrirlerine ve ilamlarına ait bütün işleri yürütmekle görevli idi.

Zimmet Halifeliği: Vakıfların mukataalarını, zabıtnamelerini ve sarraflardan alacak kefalete bağlı borç tahvilleri ile ilgili işlemleri yürütürdü. Bu hizmetin başına ilk defa Mehmed Arif Efendi getirildi.

Sergi Halifeliği: Evkaf-ı Humayun Nezareti hazinesine gelen paraları almak, vakfiyeye göre gider bütçesini hazırlamak ve vakıf bütçesine göre günlük harcamaları yapmakla görevli idi. İlk defa Sergi halifeliğine tayin edilen kişi, zimmet halifesinin kardeşi Ahmed İzzed Efendi'dir⁽⁴⁵⁾.

(43) Ahmet Akgündüz; İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, TTK Yay, Ankara, 1988, s. 263.

(44) Ziya Kazıcı; a.g.c.; s. 74-75.

(45) Ziya Kazıcı; a.g.c., s. 76.

Bu görevliler dışında vakfın hizmetinde çalışan görevliler ise şunlardır:

Amme han: Kur'an-ı'n Nebe Suresini okumakla görevli dua okuyucu

Cabi: Vakıf gelirlerini toplamakla görevli tahsildar.

Hafız-ı Kütüb: Kütüphane Memuru

Hizmetçi: Vakıf kuruluşlarında Umumi işlerle uğraşan kişi

Katib: Vakıf mütevellisinin yardımcısı

Mevlid han: Mevlid okuyucu

Muallim-i Feraiz: Bazı vakıf kuruluşlarında islamın miras hukuku tedrisiyle vazifelendirilmiş şahıs

Muhasib: Bazı vakıf kuruluşlarında hesap işleriyle meşgul olan görevli

Müfettiş: Vakıfların işleyişini teftiş eden görevli

Müteveli: Vakıf idarecisi

Nazır: Vakıf mütevellisini teftiş ve vakıf işlerini kontrol etmekle görevlendirilen kişi

Nazır-ı Kütüphane: Kütüphanelerin işleyişini kontrol etmekle görevlendirilmiş müfettiş

Seyh: Tekke ve zaviyelerin başında bulunan en yetkili şahıs

Türbedar: Vakıf türbelerinin korunmasıyla görevli şahıs

Vekilharc: Vakıf kuruluşları için gerekli malların satın alınması ve satışı vazifesiyle görevli şahıs⁽⁴⁶⁾.

HARAMEYN VAKIFLARININ GÖREVLERİ

Osmanlı Devletinin kurulmasından itibaren, Osmanlı hakimiyeti altındaki bütün beldelerde bulunan vakıfların teftiş ve kontrolünü, tayin kaza teşkilatı mensubu olan hakimler yürütmekteydi.

⁽⁴⁶⁾ Bahaeddin Yediyıldız, Vakıf İstihaları Lügatçesi, Vakıflar Dergisi, S. XVII, Ankara, 1983, s. 55-61.

Vakfın Görevlileri Şunlardır;

a- Evkaf-ı Harameyn Nezareti: Darüssade Ağası Habeşi Mehmed Ağanın gayretleri ile 995/1586 yılında Kapuağası nezareti, "Evkaf-ı Harameyn Nezaretine" tahvil edilmiştir. Bu nezaret, gelirlerinin bir miktarı veya tamamı, netice itibarıyla da olsa Harameyn ahalisine şart koşulan evkafı idare etmekle görevlendirilmiştir. Bu nezarete kuruluşundan itibaren Padişah, Hatun ve Darüssaade ağaları ile mütesiblerin vakıfları da ilhak edilince fevkalade önem kazandığından dört memuriyete ayrılmıştır.

aa- Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği: Diğer vakıflara ait evkaf müfettişliğinden ayrı olarak 995/1586 da kurulmuş bir memuriyettir. Bütün evkaf-ı hümayun ile Harameyn evkafı ve bunlara ilhak olunan vakıfların şer'i işlerini ve kontrolünü yürütmekle görevlidir.

bb- Evkaf-ı Harameyn Muhasebeciliği: Adından da anlaşıldığı gibi, nezaretin ve cihetlerin tevcihi gibi görevliler ile meşgul idi 19 Receb 1252/1836 tarihli bir irade-i seniyye ile lağvedildi.

cc- Evkaf-ı Harameyn Mukataacılığı: Nezaretin vakıflarından mukataaya bağlı olanların işlemlerine, intikal ve ferağa buluyordu.

dd-Darüssade Yazıcılığı: Bunlar darüssaade ağalarının özel kalem müdürleri idiler.

b- Babü's Selam Müezzini: Medine'de bulunan Mescid-i Nebevi'nin müezzini. Bu mescidin yanında Hz. Muhammed'in Türkler Babü's Selam diye adlandırdıkları kabri bulunmaktadır.

c- Davetçi: Hz. Muhammed'in doğum yıldönümü münasebetiyle icra edilen mevlid törenlerine müslümanları davet etmekle vezifeli şahıs.

d- Harem-i Muhterem Nebevi Şeyhi: Mekke'de Osmanlı Padişahının temsilcisi (47).

ettikleri nazırlar, devletçe vakıfları kontrol için tayin olunan müfettişler ve

(47) A. Akgündüz, a.g.m., s.467.

II. 802 ve 812 NOLU EVKAF DEFTERLERİNE GÖRE
HARAMEYN VAKIFLARI MÜLHAKATINDA BARINAN
REAYANIN DEMOĞRAFİK YAPISI

Bir bölgenin tahmini nüfusunu elde etmek için bir takım yöntemler kullanılır. Sözelimi yapılan araştırmalar sonunda o bölgenin ailelerin genellikle kaç çocuklu ve bir ailenin yaklaşık kaç bireyden oluştuğu bulunmaya çalışılır. Eğer bölgede ailelerin 2 veya 3 çocukları varsa bunlara bir de anne ve baba da eklenerek aile sayısı bulunur. Mesela araştırma yaptığımız Kayseri'ye en yakın il olan Tokat üzerinde 1771-1810 yılları arasında "Tokat'ta Aile" üzerine yapılan bir araştırmada ailelerin en fazla bir veya iki çocuk sahibi olduklarını üç veya dört çocuklu ailelere pek fazla rastlanmadığı belirtilmektedir⁽⁴⁸⁾. Ankara ve Kırşehir üzerine yapılan başka araştırmalarda da ailelerin 5-6 kişiden ibaret olduğu görülmektedir⁽⁴⁹⁾.

Kayseri üzerinde şu ana kadar sağlıklı bir çalışma yapılmadığı için bu sancağa en yakın illeri bize tahmini nüfusu belirlemede fikir verecektir. Kırşehir'deki katsayıyı esas almanın daha uygun olduğu yani bir ailenin anne-baba ve dört çocukla toplam 6 kişi kabul etmenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

1. Müslüman Reayanın Etnik Yapısı

Osmanlı İmparatorluğu Homojen bir yapıya sahip değildir İmparatorluğun toprakları içinde çok çeşitli etnik ve dini unsurlar bir arada yaşamaktadır. Monoğrafik şehir incelemelerinde de aynı sentezi görmek mümkün olmaktadır⁽⁵⁰⁾.

(48)Rıfat Özdemir, Tokat'ta aile, Belleten 1991, C.54s.211.

(49)Rıfat Özdemir, Kırşehir'de aile, Belleten 1991, C.54, s.211.

(50) Rıfat Özdemir, Osmanlı Döneminde Antakya, T.T.K.,C.IV., Ankara, 1994.

Çalışmamızın konusu olan 802 ve 812 nolu Evkaf defterlerinde Kayseri ilinin bütün mahalle ve köyleri belirtilmemiştir. Bu nedenle sağlıklı bir şekilde ne kadar Müslüman mahalle ve köylerin olduğu ve buralarda ne kadar Müslüman nüfus yaşadığını kesin olarak belirtemiyoruz. Bununla birlikte 802 nolu Evkaf defterimizde bazı mahalle ve köylerde müslim ve zimmi nüfus birlikte yaşamaktadır.

812 nolu Evkaf defterinde yer alan halkın ise; tamamen müslüman nüfus olduğu görülmektedir. Söz konusu nüfus ise; Mekke-i Mükerrreme vakfındaki görevlileri ve bu görevlilerin aldıkları ücretleri içermektedir.

2. Zimmi Reayanın Etnik Yapısı

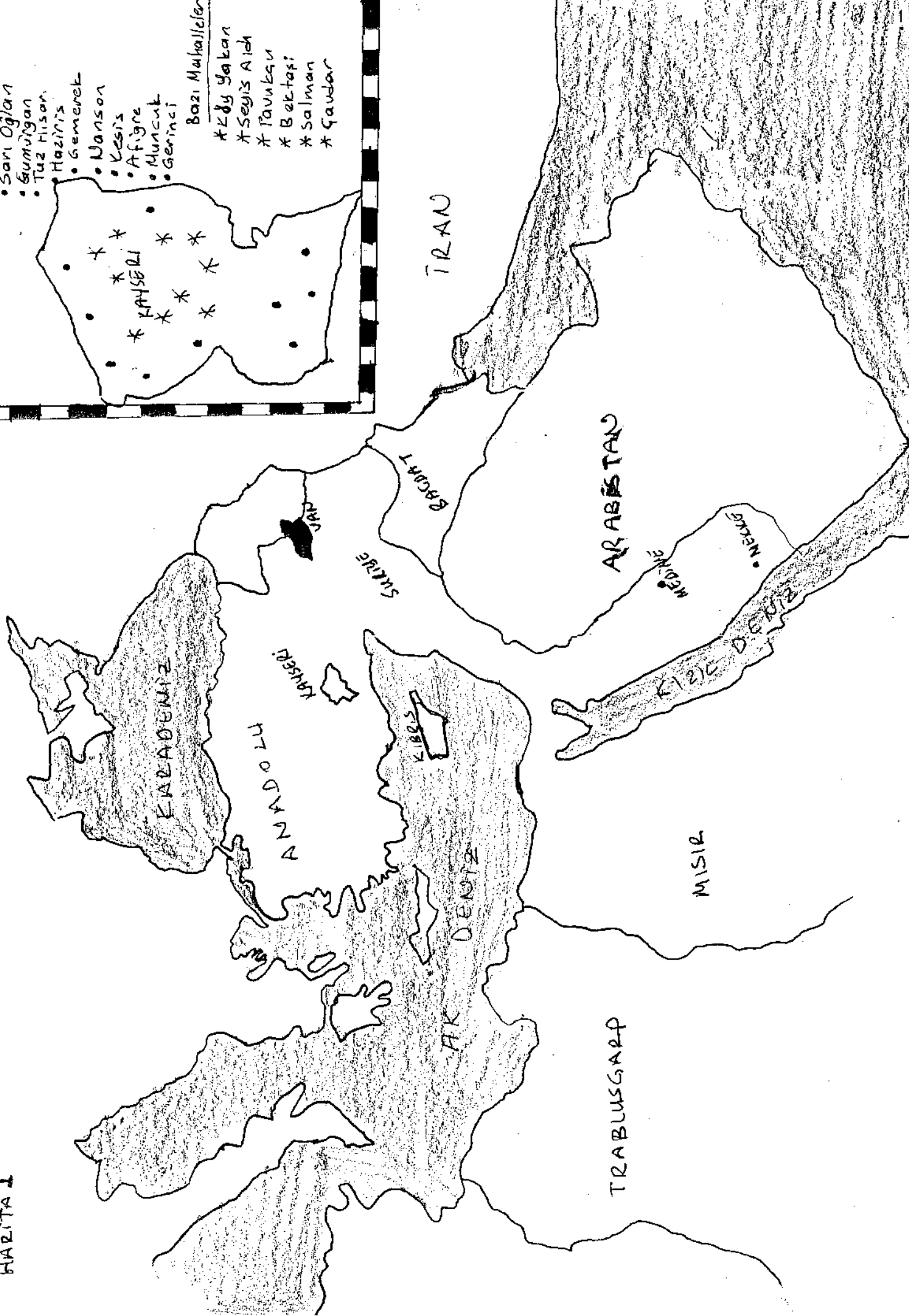
Osmanlı Devletinde müslümanlar tarafından kurulmuş olan vakıf külliye ve arazilerde zimmi unsura da rastlamak mümkündür. Tezimize konu olan iki defterden 802 nolu Evkaf defteri bunun bariz bir örneğidir.

Defterimizde söz konusu mahalle ve köylerdeki nüfusun büyük bir kısmını gayr-i müslim nüfus oluşturmaktadır. Bu nüfus din olarak hıristiyan dininden iken etnik nüfus olarak Rum ve Ermenilerden meydana gelmektedir. Bununla beraber yukarıda zikredildiği gibi bazı mahalle ve köylerde zimmi nüfus ile müslim nüfus mahlut (karışık) yaşayabilmektedirler. Bu mahalle ve köyler de ilerleyen sahafelerde liste halinde verilmiştir. 812 nolu Evkaf defterinde ise hiç gayri müslim isme rastlanmamıştır.

3. Vakıf Mülhakatında Yaşayan Müslim ve Zimmi Unsurun Demografik Durumu

802 ve 812 Nolu Evkaf Defterlerine göre Kayseri şehri 22 mahalle ve 24 köyden ibarettir. Köylerden 14'ünde gayri müslim nüfus yoğun bir şekilde yaşamaktadır. Geriye kalan 10 köyde ise; müslim nüfusa rastlanmaktadır. Sarıoğlan köyünde ise müslim ve zimmi unsur birlikte

HARİTA I

Bazı Karyeler

- San Oğlan
- Gumuşgan
- Tuz Hisar
- Hazinîs
- Gemerek
- Nanson
- Kesîs
- Afigre
- Muncuk
- Gerince

Bazı Mukalleler

- * Kaly Yakar
- * Seyis Aidi
- * Tavukcu
- * Bektaş
- * Salman
- * Gaudar

yaşamaktadır. Bu durum aşağıdaki tablo incelendiğinde daha net olarak anlaşılabilir. (Bkz. Harita I)

TABLO I

Vakıf Mülhakatında Yaşayan Müslim ve Zimmi Unsurun Demografik Durumu

Sıra No	Köy	Mahalle	Diğer	Caba	Bennat ve Caba Bennat	Af lünlü ve Bennat Gıft	Tam Gıft	Nim Gıft	Müslüman Din Görevlileri	Statüsus Belirsiz Neferan	Toplam Nefer	Düşünceler
1	Günürgan			16	89	8	8	8	-	6	135	Bu tabloda yer
2	SarıKaya			43	103	-	-	-	-	11	157	alan köy ve ma-
3	OrtaKöy			-	24	-				-	24	halleridir. Bun-
4	TuzHisarı			7	38	-				1	46	ların dışın da ayrı
5	Haziris			8	68	2	14	6		2	100	sütunda (diğer)
6	Gemerek			1	24	-				4	29	olarak verilenler
7	Köyeli			5	30	-				1	36	ise Mekke-i Mü-
8	Kersin			2	8	-				1	11	kerreme vakfı
9	SarıKaya			11	18	-				2	31	görevlileridir.
10	Merrosalk			5	7	-				-	12	Bunlardan alınan
11	Gerinci			3	11	-				3	17	vergiler ayrı sü-
12	Kara Halitli			1	6	-				-	7	tunda verilmiştir.
13		Koruh			2	-				-	2	
14		Köy Yakan								7	7	
15		Tabaklar	mekke-i mukerreme Etkafı							5	5	
16			Reayası						130		130	
17			Perakende olanlar							364		
		G. Vakfın		102	428	10	22	14	130	407	1113	

Ayrıca; Bennak evli, çift resmi, bir çift toprak sahibi köylü ailelerin ödedikleri bir hane resmi olarak görülür. Defterlerde çift ve nim çift olarak kaydolunan kimseler, umumiyetle bir hane (aile) reisidir (53). Nim çift ise; yarım çift tasarruf eden anlamında kullanılmaktadır.

Bu verilere dayanarak, Kayseri sancağının tahmini nüfusu şöyle olmaktadır.

Bennak-Caba Bennak, Ekünlü-Bennak Çift, Tam çift, Nim çift ve müslüman din görevlisi ($428+10+22+14+130=604$) evli reayayı oluşturmaktadır. Bu rakamı 6 katsayısı ile çarparsak 3624 kişi eder.

Bunlara Tablo I' deki mücerredide (caba ve statüsü belli olmayanlar) eklersek ($407+102=509$) $3624+509=4133$ toplam sayıya ulaşmaktadır

Böylece bu vakıf mülhakatında toplam olarak müslim-zımmi, evli-bekar, kadın-erkek olmak üzere tahminen 4133 kişinin yaşadığını ve bu mülhakatından istifade ettiğini söyleyebiliriz.

(53) H. İnalcık; a.g.e., s.40-41.

TABLO II
Kayseri Sancağındaki Zimmi Mahalleler

<i>Sıra No</i>	<i>Mahalle Adı</i>	<i>Reaya</i>
1	<i>Köy Yakan</i>	48
2	<i>Seyis Aldı</i>	36
3	<i>Seyislitan</i>	14
4	<i>Sualtı</i>	7
5	<i>Dağdos</i>	4
6	<i>Tavukçu</i>	2
7	<i>Sasonlu</i>	2
8	<i>Tutak</i>	1
9	<i>Keçeci kapusu</i>	1
10	<i>Bektaş</i>	1
11	<i>Salman</i>	2
12	<i>Hasan Takya</i>	2
13	<i>Satıkçı</i>	2
14	<i>Oduncu</i>	4
15	<i>Çad</i>	2
16	<i>Kehzel</i>	5
	<i>Gen. Toplam</i>	133

TABLO III
Zimmi Köyler

<i>Sıra No</i>	<i>Karye Adı</i>	<i>Reaya</i>
1	<i>Gümürgan</i>	135
2	<i>Sarı Oğlan</i>	117
3	<i>Orta Köy</i>	24
4	<i>Haziris</i>	100
5	<i>Tuz Hisarı</i>	46
6	<i>Gemerek</i>	29
7	<i>Nanson</i>	14
8	<i>Kesis</i>	8
9	<i>Darsyak</i>	5
10	<i>Muncuk</i>	4
11	<i>Tatasuna</i>	4
12	<i>Aspatan</i>	2
13	<i>Afigre</i>	2
14	<i>Nizye</i>	1
	<i>Genel Toplam</i>	491

TABLO IV

Kayseri Sancağındaki Müslüman Köyler

<i>Sıra No</i>	<i>Köy Adı</i>	<i>Reaya</i>
1	<i>Sarı Oğlan</i>	43
2	<i>Aspatan</i>	3
3	<i>Köyeli</i>	36
4	<i>Kersin</i>	11
5	<i>Sarı Kaya</i>	31
6	<i>Merro Salk</i>	12
7	<i>Koruh</i>	2
8	<i>Gerinci</i>	17
9	<i>Kara Halitli</i>	8
10	<i>Saluruc</i>	8
	<i>Gen. Toplam</i>	171

TABLO V

Müslüman Mahalleler

<i>SıraN</i>	<i>Mahalle Adı</i>	<i>Reaya</i>
1	<i>Köy Yakan</i>	7
2	<i>Koruh</i>	4
3	<i>Hovand</i>	5
4	<i>Bozatlı</i>	4
5	<i>Tabaklar</i>	5
6	<i>Çaderub</i>	1
	<i>Gen. Toplam</i>	26

TABLO VI

Medine-i Münevvere Vakıflarına Bağlı Karyelerin Toplu Listesi

(1671-1682)

Sıra No	Karye Adı	Eski Yazı	Yeni Adı
1	Gümürgan	کومرگان	Gümürgen
2	Orta Köy	اورتا کوی	Orta Köy
3	Tuz Hisarı	طوز حصار	Tuz Hisarı
4	Haziris	حزیریر	
5	Gemerek	گمیرک	
6	Nanson	نانخون	
7	Kesis	کسر	Kesir
8	Darsyak	دارعیاق	Darsyak
9	Muncuk	موجوق	
10	Aspatan	اسپطان	
11	Sarioğlan	صاری اوغلان	Sarioğlan
12	Afigre	افگره	
13	Nizye	نیزیر	Nizye
14	Kersin	کرسین	
15	Merro Salk	مدره سالح	
16	Koruh	قورحر	
17	Gerinci	گرنجری	Girinci
18	Kara Halitli	قده حلیتلی	
19	Ahi Ayan	اخی ایی	
20	Saluruc	صالورجری	
23	Asbatik	اسبطوق	
24	Didimre	درمیره	
25	Kayalı	کایه لی	

TABLO VII

Medine-i Münevvere Vakıflarına Bağlı Mahallelerin Toplu Listesi

(1671-1682)

Sıra No	Köy Adı	Eski Yazı	Yeni Adı
1	Köy Yakın	کوی یقان	
2	Seyis Aldı	سیر الدی	
3	Seyislitan	سلیطان	
4	Sualtı	صوالت	
5	Oduncu	او طونجی	
6	Dağdos	داغوی	
7	Tavukçu	طاووقچی	
8	Sasonlu	صاسونلو	
9	Tutak	توتاک	
10	Keçeci Kapusu	کچر قیوس	
11	Bektaş	بکتاش	
12	Salman	سالمان	
13	Serbeyt	سر بیست	
14	Saluruc	سالورجی	
15	Bozattı	بو زاطلی	
16	Tabaklar	تاباقلار	
17	Çaldar	چالدار	
18	Kehzel	کھزل	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1.HARAMEYN VAKFI MÜLHAKATININ İKTİSADİ YAPISI

1. Müslüman Reayadan Alınan Vergiler

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti, Türk-İslam karakteri gösteren bir imparatorluktur. Devletin mali yönden yaşaması için alınan vergilerde bu özelliği açıkça görmekteyiz. Devlet reayadan iki tür vergi almaktaydı. Bunlardan birincisi; islam hukukna dayanan Şer’i vergiler, diğeri ise; örfi hukuka dayanan örfi vergilerdir. Bu vergiler sulh zamanında herkesin gücüne göre eşit şartlarda, yılda bir defa toplanıyordu. Ama savaş zamanı gelince, devlet ihtiyaç duyduğu hallerde belirli oranlarda örfi kökenli “avarız resmi” adı altında ayrı bir vergi daha topluyordu. Bu vergi mali durumu iyi olanlar için bir sorun teşkil etmiyordu. Ama mali durumu zayıf olanların bütçelerini sarsıyordu. Bu durumu gören hayır sahibi şehirli müslümanlar, bazı mahallelerde bir araya gelerek ortaya koydukları nakit paralarla “avarız vakfi” adı altında vakıflar kurup, fakir halkın hizmetine sunuyorlardı. Bu vakıf para ile mali durumu zayıf olan fakir halkın avarız vergisi ödendiği gibi mahallenin yol, kaldırım, çeşme ve aydınlanma gibi altyapı hizmetleri de karşılanıyordu (54).

Osmanlı Devletinde reayadan alınan vergilerin iki çeşit olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bunlar;

- a) Şer’i Vergiler b) Örfi Vergiler

a) Şer’i Vergiler: Osmanlı hukukuna uygun olarak alınan resimlerdir. Selçuklu “ikta” sistemi ile Osmanlı’daki “Tımar” rejimine bağlı olarak “Miri Arazi” tasarruf eden “Reaya”nın “sahib-i arz veya sahib-i raiyyet”denilen devlete veya devletin temsilcilerine miktarı %10, %12,5, % 20, ve % 50 oranlarında değişerek ödediği

(54)Rıfat Özdemir, Osmanlı Döneminde Vakıf kurumlarının Sosyo Ekonomik Cephesi

Üzerine Bazı Bilgiler, Fırat Üniv., Dergisi,C.1,S.2,Elazığ1987,s.212.

“Öşür”ü değişik miktarlarda ödenen “Resm-i Çift”i, hayvancılık yapan köylünün ödediği ve miktarı “Zekat Nisabı” olarak % 2,5 veya % 3 oranlarında alınan “Ağnam Resmi”ni, şehirlerde oturan tüccar, esnaf ve zanaatkarın dükkan, han ve kapan hanlarında yaptıkları ticaretin bedeli olarak ödedikleri ve miktarları % 2,5, % 3 ve % 10 oranlarına varan “ihtisap, ihzariye, damga, boyahane” vb. gibi tamamen “Bac” niyetiyle (bu vergilerden örfi amaçla alınanlar kast edilmiyor) alınan resimleri, “Ehl-i Zimmet” taifesinden güçlerine göre “ala, evsat ve edna” (iyi, orta ve zayıf) oranlarında alınan “cizye resmini saymak mümkündür (55).

Şer’i taksimat esasları dördtür.

1) Zekat

2) Öşür

1) *Zekat*: Zekat vermek zorunda olanlar yillanmış mal namlarının kırkında birini seneden seneye zekat olarak vermek zorundadırlar.

2) *Öşür*: Fethedildikleri sırada İslamlara mülk olarak verilen arazidir. Sahih mülkleridir, sayir malları gibi istedikleri gibi tasarruf edebilirlerdi. İslamlara haraç vaz edilmek şer’i olmadığından, bu arazilere öşür vazedilmiştir, ekerler, biçerler, öşürden başka birşey alınmaz (56).

b) Örfi Vergiler:

Reayanın (halk) can ve mal güvenliğinin sağlanması, “örfi ve şer’i kanunların uygulanması, devletle reaya arasındaki hertürlü bürokratik hizmetlerin yürütülmesi, reayanın devletten talep ettiği hizmetlerin, reayanın devletten talep ettiği hizmetlerin yerine getirilmesi karşılığında, devletin veya devleti temsil eden “iş erleri”nin (görevlilerin şehirli veya köylü ayırımı yapmaksızın herkesten

(55) Yavuz Ercan, Mustafa Öztürk, Rifat Özdemir; Şerafettin Turan Armağanı, Elazığ 1996, s.131.

(56) Neşet Çağatay; Osmanlı İmparatorluğunda Reavadan alınan Vergi ve Resimler, AÜDTCF, Dergisi, Ankara, 1947, s.483.

aldığı vergilerdir. Bu vergilerin birçoğu kanunnamelerle belirlenirken, bazıları da gerek görüldükçe “Devlet” ve “örf” mensupları tarafından belirleniyordu. “Örfi resimler” genellikle hizmeti yürüten “örf” mensupları veya onların adamları tarafından toplandığı gibi, devlet hazinesi (miri hazineye bağlı mukataalarda olduğu gibi) tarafından da toplanıyordu (57).

Osmanlı Devletinde reayadan alınan örfi vergiler şöyle sıralanabilir (58).

a) Ağıl resmi: Koyun ve keçiye malik olan reaya, koyun ve keçiden alınan ağnam resminden başka ayrıca ağıl hakkı da verir. Ağıl resmi olarak İbrail kanunnamesinde her 300 koyundan 5 akça alındığı zikredilmektedir.

b) Çift Bozan Resmi: Bazı kanunnamelerde çift bozan resmi, bazılarında levendiye ve levendlik adıyla anılan bu resim reayadan, ziraat etmekte olduğu araziyi terkettiği zaman alınır. Eğer arazinin tamamını terketmişse 300, nim çift bozmuşsa 150, nim çiftten az ise; 70 akçe alınır.

c) Dönüm Resmi: Kanunnamelerde “zemin resmi” veya “dönüm” resmi” olarak zikredilen bu resim, tam çiftlik veya nim çiftlikten az veya fazla yer ziraat eden reayadan fazlasından ve eksiginden dönüm başına alınan resimdir. Bu şekilde arazi ziraat eden köylü olsun, şehirli olsun dönüm resmini vermeğe mecburdur. Miktarı bölgeden bölgeye değişir. Bazı yerlerde iki dönüme bir akça, bazılarında üç dönüme bir akça, az verimli yerlerden 4-5 dönüme çok kıraç yerlerden de on dönüme kadar yerden bir akça dönüm resmi alınır (59). XVI. yüzyıl Osmanlı maliyesinin vergi kaynakları tahlil edildiği zaman, daha çok “Resmi mücerret, Resm-i Bennak, Resm-i Arus, cürüm ve cinayet, Badi Hava, Kul ve cariye,

(57) Şinasi Altundağ, Osmanlı İmparatorluğunun Vergi sistemi hakkında Kısa Bir Araştırma, AÜDTCF, Dergisi, Ankara, 1947, C.5, S.1-5, s.191

(58) Yavuz Ercan, Mustafa Öztürk, Rifat Özdemir; Şerafettin Turan Armağanı, s. 133..

(59) Neşet Çağatay; a.g.m., s. 509.

Müjdegane, Yave veya Kaçkun, Tekalif-i Divaniye resimleri” vb. gibi vergilerde Örfi Resimler içinde sayılırken, XVII. ve XVIII. yüzyıllardan Tanzimata kadar olan dönem içinde bazıları kesin kurala bağlı olmaksızın ihtiyaç duyuldukça alınan “Tekalif-i Şakka, Salyane, İmdad-ı Seferiye, İmdad-ı Hazeriye, Resm-i İhtisap, İanei Cihadiye Resm-i” sayılmaktadır (60).

2. *Zimmi Reayadan Alınan Vergiler*

a) *Şer’i Vergiler*

-Cizye: Nüfus gayr-i müslim üzerine hadanet-i mukabil tarh olunur bir vergidir. Cizye resminin alınabilmesi için reayanın 300 akçelik menkul mala malik olması gerekir. Şeriatta cizye iki kısımdır.

a) *Maktü’u Cizye*

b) *Al i El-Ru’us Cizye*

a) *Maktü’u Cizye:* Fetih zamanı salhen tayin edilen bedel miktarıdır. Ne şekilde ve ne miktarda kararlaştırılmış ise öyle alınır.

b) *Al i El-Ru’us Cizye:* Herkesin esta’it maliyesi gözetilmek üzere şahıs üzerine ve adam başı alınan cizyedir.

Bu bölümdeki esas da şöyledir. Evvela mükellefini üç sınıfa ayırarak feni olanlardan senelik kırksekiz, orta hallilerden yirmi dört, fakir olanlardan on ikişer dirhem alınır. Saniyen tarh olunan cizye senviye-i tapudan talep ve tahsil etmeyip edasınca suhulef olmak üzere şer’i zenginlerden dörder, orta hallilerden ikişer, fakirlerden ise; birer dirhem olmak üzere ahz ve istihsal eylemek Salisen kadınlardan sabi mukid ve a’ma ve methic ve piri fani ve keşiş gibi nusretten mahrum olanlara cizye tarih etmemek.

Nusret: Savaşa katılmayan.

Büluğa ermiş gayri müslim erkekten alınan bu verginin Corci Zeydan’a göre menşei eski Yunanlılara, Romalılara kadar çıktığı iddia edilir. Osmanlı

(60) Yavuz Ercan, Mustafa Öztürk, Rifat Özdemir, a.g.e.,s135.

İmparatorluğunda Balkan mntıklarında resm-i flori adıyla anılmaktadır.

-Haraç: Fethedildikleri sırada gayr-i müslimlere mülk olarak bırakılan araziden alınan resimdir. Öşür adıyla harac-ı mukasimesini vsirler. Bu çeşit arazide sahiplerinin sahih mülkleridir, her türlü tasarrufta bulunabilirler. Bu arazileri islamlar gayr-i müslimlerden satın alırlarsa dahi arazinin harac-ı sakıt olmaz (61). Bu resim de harac-ı muzif ve harac-ı mukasim olarak ikiye ayrılır. Harac-ı muzif, arazi-i haraciyenin mahsulatından ‘aşardan nıfsına kadar hasa alınır. Yerin tehmine göre mahsulun ‘aşarı, sedesi, hamisi, telsi, tasfiyi derecesinde bir miktar alınır.

B) Örfi Vergiler:

Resm-i İспенç: “İспенç resmi” veya “kapu resmi” diye zikredilen bu resim, zımmi (hıristiyan, yahudi vs) reayadan müslümanların çift resmine mukabil alınan bir vergidir.

Bu verginin alınması konusunda kanunnamelerde değişik ifadeler yer alır. Bazı kanunnamelerde İспенç resminin baliğ ve evli kefereden alındığı yazılmaktadır. Buna rağmen bir kısmından evlisinden ve bekarından tahsil edildiği, fakat evlisinden ayrıca altışar akça, ırgadiye alındığı halde bekarından alınmadığı zikredilir.

Bu resim miktarı dul kadınlardan altı akça olmak üzere, erkeklerden en az 10, en çok elli akçedir. Bir çok yerlerde bu resim, reayanın mali durumuna göre ala(zengin), mütevessit-ül-hal(orta halli), edna(fakir) olmak üzere üç derece üzerinden alınır (62).

(61) Neşet Çağatay, a.g.m., s.510.

(62)Yavuz Ercan; Osmanlı İmparatorluğunda Gayr-i Müslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar, Belleten, C.55, S.213, Ankara,1991,s. 380-385.

3) REAYADAN ALINAN ÖTEKİ VERGİLER

a) Resm-i Bennak: Kanunnamelerde, bennak resmi, bac-ı bennak, ekinli bennak resmi, caba bennak resmi olmak üzere birkaç şekilde geçer. Kayseri kanunnamesinde, hiç yeri olmayan veya nim çiftten eksik yeri olan reayaya bennak denir diye tarif edilir. Bu vergi elinde tam veya nim çift arazi bulunmayan kar ve kisbe kadir evli, ayrı bir yerde oturan veya babası yanında oturan reayaya bennak denir de diyebiliriz. Ekinli, çiftli veya caba bennak olarak bir tefrikin yapılmadığı yerlerde, umumi olarak veya başka başka mıntikalarda ayrı ayrı miktarda olmak üzere, bennak resmi alınır. Ekünlü (çiftlü) bennak nim-çiftten az işleyecek toprağı olan reayaya denir. Geliri, iki-üç akçeden 12 akçeye kadar olan araziler Ekünlü bennak kabul edilir. 12 akçayı geçince ise bu topraklardan artı Resm-i Zemin alınır. Evkaf defterimizde, Resm-i Bennak miktarının 12 akça olarak alındığı görülmektedir.

b) Resm-i Caba Bennak Hiç arazi tasarruf etmeyene Caba bennak denir, veya başkasının toprağında işçi olarak çalışanlara denir. Caba Bennağın miktarı bölgeden bölgeye değişir. Kayseri’de 12 akça alınırken, Bolu’da 6 akça, Ankara’da 15 akça alınır (63).

c) Resm-i Çift: Osmanlı İmparatorluğunda islam reayanın ziraat ettiği araziden alınan resimdir. Bir çiftlik veya bunun yarısı kadar bir toprak parçasını tasarruf eden ve tahrir defterlerine kaydedilen araziden alınan bir vergidir. Çift resmi, şer’i rüsümden olup harac-ı muvazzafadan addedilir. Çift resmini esasta, defterde çift resmi bağlanmış araziye kim tasarruf ederse etsin, yani tasarruf eden defterde reaya defterde reaya kayıtlı olsun olmasın, resmini vermeğe mecburdur.

Resmin miktarı her vilayette ayrı ayrı tayin ve tesbit edildiği gibi, aynı

(63) N. Çağatay, a.g.m., s.497.

vilayette, hatta aynı köyde muhtelif mevkilere göre, verimi ala (iyi), evsat (orta) ve edna (kötü) olmak üzere tesbit edilir. Altmış dönümle yüzseksen dönüm arasında tehalüf edilir. Bölgelere göre değişiklik arz etmekle beraber ortalama olarak bir çiftlik arazi ala yerde 70-80, evsatta 100-120 ve ednada ise 150 dönüm olarak hesaplanır (64).

Evkaf defterinde, cemaatlerin büyük bir kısmının çift ve nim çift durumları bellidir. Cemaatlerin defterinde önce nefer sayıları verilmiş ve altına çiftler kaydedilmiştir. Nim çiftler ayrıca verilmiş ve durumları da belirlenmiştir.

d) Resm-i Nim Çift: Bir arazinin yarısını tasarruf eden köylülere Nim-çift denir. Bir nim çift araziye tasarruf etmekte olan reaya (çiftlikte olduğu gibi) ölse, oğlu sağ kalsa, elindeki arazi oğluna tapusuz olarak doğrudan doğruya intikal eder. Fakat oğlu daha küçük ise; ve araziye tımar sahibi muvakkaten tarlaları başkasına verilir. Çocuğun annesi herhangi bir şekilde çocuk büyüyünceye kadar işlemekte, arazinin öşür ve rüsumunu vermekte devam ederse başkasına verilemez. Alınan resim miktarı çiftlikteki gibidir.

802 ve 812 NOLU EVKAF DEFTERLERİNE GÖRE VAKIF MÜLHAKATININ İKTİSADİ YAPISI

Vakıflarda Barınan Zimmi Reayadan Alınan Vergiler

Osmanlı Devleti 600 yıllık bir dönemde bünyesinde çeşitli ırk, dil, din ve mezhepten birçok milleti birarada uzun yıllar başarı ile idare etmiştir. En önemli hususlardan biri olan vergi konusunda da Osmanlı Devleti çağdaşı olan devletlerin tersine adaletli bir sistem geliştirmiş ve tam anlamıyla bir vergi adaleti kurmuştur.

Bu sistem içinde vakıflardaki iktisadi yapı ise ayrı bir önem taşır.

(64) N. Çağatay, a.g.m., s.498.

Birincisi doğrudan doğruya azınlıklar tarafından kurulan “Azınlık Vakıfları”dır. İkincisi ise; kurulmuş olan müslüman vakıflar içinde yer alan zimmi unsurlardır. Bizi asıl ilgilendiren müslümanların kurduğu vakıflar içinde yer alan gayr-i müslimlerdir. Bu nedenle biz bunları inceleyeceğiz.

Osmanlı Devletinde Caba 6-12 akça, Bennak 12 akça, Caba Bennak 12 akça, Bennak Çift 12 akça, Çift 12 akça ve Nim Çift de 6 akça olarak tesbit edilmiştir. Tablo II’de yer alan belirsizlerden de yarısını evli olarak kabul ettik.

TABLO IX**Zimmi Reayadan Alınan Vergi Gelirleri**

<i>Sıra No</i>	<i>Vergi Çeşidi</i>	<i>Sayı</i>	<i>6Akçaya göre Vergi</i>	<i>12Akçaya Göre Vergi</i>
1	<i>Bennak</i>	314	-	3768
2	<i>Caba Bennak</i>	16	-	192
3	<i>Bennak Çift</i>	9	-	108
4	<i>Tam Çift</i>	22	-	264
5	<i>Nim Çift</i>	14	84	-
6	<i>Caba</i>	65	390	780
7	<i>Toplam</i>	440	474	4332

Tablo IX'da da görüldüğü gibi Kayseri sancağındaki vakıf mülhakatında barınan zimmi unsurdan vergi mükellefi olan toplam 440 reaya bulunmaktadır. Bunlardan alınan vergileri tabloda gösterdik ve bu vergi mükelleflerin herbirini 6 akça ve 12 akça ile çarptığımızda 6 katsayısına göre 474 akça, 12 katsayısına göre ise; 4332 akça vergi alındığını söyleyebiliriz. Bunların da toplamı (474+4332=4806) 4806 akça vergi toplandığı görülmektedir.

Vakıflarda Barınan Müslim Reayadan Alınan Vergiler

802 ve 812 Nolu Evkaf Defterlerimizde yer alan mahalle ve köylerden özellikle 812 Nolu Evkaf defteri müslüman din görevlilerinden oluşmaktadır. (Bkz. Tablo XI). Bunun dışında 802 Nolu Evkaf defterimizde ise; genellikle zimmilerden oluşur iken müslim reayaya da rastlanmaktadır. Biz de bu bölümde bu müslümanlardan alınan vergileri inceleyeceğiz.

Osmanlı mali sistemi içinde, merkezi mükümetin bütçesi yanında, eyalet ve sancakların da ayrı ayrı bütçeleri

olduğu bilin mektedir⁽⁶⁵⁾. Vakıfların Osmanlı sosyal sistemi içinde ayrı bir ehemmiyetleri olduğunu yukarıda belirtmiştik. Vakıf mülhakatındaki müslim reayadan şu vergiler alınır. Bennaktan 12 akça, Cabadan 6-12 akça Caba Bennaktan 12 akça, vergi alınmaktadır. Yine durumu belirsiz olanların da yarısını evli kabul ettik.

Aşağıdaki tabloda katsayılara göre alınan vergi miktarı verilmiştir

TABLO X
Müslüman Reayadan Alınan Vergiler

<i>Sıra No</i>	<i>Vergi Çeşidi</i>	<i>Sayı</i>	<i>6Akçaya göre vergi</i>	<i>12Akçaya göre Vergi</i>
<i>1</i>	<i>Bennak</i>	<i>108</i>	<i>-</i>	<i>1296</i>
<i>2</i>	<i>Caba</i>	<i>37</i>	<i>222</i>	<i>444</i>
<i>3</i>	<i>Caba Ben</i>	<i>6</i>	<i>36</i>	<i>72</i>
<i>4</i>	<i>Toplam</i>	<i>151</i>	<i>258</i>	<i>1812</i>

Tablo X'da da görüldüğü gibi Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere vakıfları mülhakatında yaşayan ve bu vakıflardan istifade eden toplam 151 vergi mükellefinden 258 akça vergi alınır (6 akçaya göre). Bir başka hesaplamada ise; 1812 akça vergi alındığı söylenebilir (12 akçaya göre) Ayrıca bununla birlikte toplam (258+1812=2070) 2070 akça vergi toplandığı görülmektedir.

(65) Rifat Özdemir; Osmanlı Döneminde Antalya, C.IV, TT.Kong., TTK. Basımevi, Ankara 1994,s.1391

TABLO XI

**812 Nolu Evkaf Defterine Göre Mekke-i Mükerrerme Vakfı
Görevlileri ve Aldıkları Ücretleri**

Sıra No	Ehl-i Mürtezike Adı	Sayı	Aldıkları Ücret (Akça)	Düşünceler
	a) <u>Sabah Namazında Cüz Okuyanlar</u>			İsimleri geçen 31 görevli sabah namazında cüz okuyanları oluştur-
1	Evladı Kasım Russamı Hadimi Kısve		5,5	maktadır. Bu görevlilerin aldıkları ücretleri isimlerinin karşısında belirtilmiştir. -
2	Eşeyh İlan b. Süddükul Bekri		5,5	
3	Evladı Kasrîh Şeyh Mehmet		5,5	
4	Şeyh Ali Ebu B. Hasebîs Sakîfi		5,5	
5	Evladı Şeyh İbrahim Müslîmi İmam Hanefî		5,5	
6	Şeyh Abdullâh Ahi Şeyh Mehmed		5,5	
7	Kadı İmameddîn İmam Hanefî		5,5	Toplam sayıları alt satırda verilmiştir
8	Yahya B. Eşeyh Cafer Efendi El Voiz		5,5	
9	Seyid Ahmed İmam Hanefî		5,5	
10	Mehmed B. Yakub Efendi		5,5	
11	Ebu Saud B. İbrahim Veleddi Reyhanlı İmam		5,5	
12	Şeyh Mehmed Banaridül Nakkaş Ed Dinye		5,5	
13	Kadı Ahmed B. Ebu Bekir Ahsal		5,5	
14	Şeyh Abdurrahman Nakil Makams Hanefî		5,5	
15	Abdurrahman B. Abdullâh Eşeyh		5,5	
16	Molla Abdullâh Bostani		5,5	

<i>Sıra No</i>	<i>Ehli Mürtezike Adı</i>	<i>Sayı</i>	<i>Aldıkları Ücret (Akça)</i>	<i>Düşünceler</i>
17	<i>Monla Hasan Hamdi</i>		5,5	
18	<i>Ehac Hızır Kastamonu</i>		5,5	
19	<i>Monla Abdullah Tayi Yakub Efendi</i>		5,5	
20	<i>Monla Mustafa Veli Hasan zade Musa B. İbni Keleş</i>		5,5	
21	<i>Salih Çelebi B. İstanbuli</i>		5,5	
22	<i>El Monla Abdullah Veli Şeyh Hüseyin Hundi</i>		5,5	
23	<i>Monla Abid B. Sarani</i>		5,5	
24	<i>Abdullah B. Mehmed El Harezi Medeni</i>		5,5	
25	<i>Namı Katib İbrahim Çelebi</i>		5,5	
26	<i>Şeyh Abdullahül Harayiri Yusuf ve Esseyid Mehmed Bevvab Kaydıyalı Mesaiyen.</i>		5,5	
27	<i>Hasan B. Aliül Mahmi</i>		5,5	
28	<i>Şeyh Sa'id Delil Bardar</i>		5,5	
29	<i>Şeyh Abdullah Dürrigade Sakini Babı Mu'ala</i>		5,5	
30	<i>Evladı Şeyh Sa'id Birader Şeyh Hasan</i>		5,5	
31	<i>Monla Kasım Erzurumi Min Mahfeül Hüseyin Ve Sanduki</i>		5,5	
	<i>Yekün</i>	<i>31</i>		
	<i>b) Öğlen Namazında Cüz Okuyanlar</i>			

<i>Sıra No</i>	<i>Ehl-i Mürtezike Adı</i>	<i>Sayı</i>	<i>Aldıkları Ücret(Akça)</i>	<i>Düşünceler</i>
32	<i>Mahmut B. Mustafa Çelebi Katibül Haram</i>		5,5	<i>İsimleri geçen 30 görevli vakıfta</i>
33	<i>Azabi B. Katib Mehmed Efendi</i>		5,5	<i>öğlen namazında</i>
34	<i>Ahmed B. İbrahim Ulyairrumi</i>		5,5	<i>sonra cüz okuyan</i>
35	<i>Şeyh Mehmed Hubari Hafızus Sadıka</i>		5,5	<i>ların isimleridir.</i>
36	<i>Elkadı Ahmed İmam Hunli</i>		5,5	
37	<i>Elkadı Ahmed İmam Hunli</i>		5,5	
38	<i>Hasan B. Ali B. Resade</i>		5,5	
39	<i>Mehmed B. Hüseyin Salvani</i>		5,5	
40	<i>Evladı Mehmed Ali B. Müslim</i>		5,5	
41	<i>Merah Yusuf</i>		5,5	
42	<i>Mehmed B. Mustafa Ahmed Hoca Mesid Misab Altun</i>		5,75	
43	<i>Monla Mustafa Konevi Muhavver</i>		5,5	
44	<i>Mehmed El Nakkaş Delil Emin Sara</i>		5,5	
45	<i>Mustafa B. Ahmed Şaban</i>		5,5	
46	<i>Evladı Mehmed Kadı Zade</i>		5,5	
47	<i>Şeyh Abdullah B. Şeyh Ahmed B. Abdullah</i>		5,5	
48	<i>Seyid Hüseyin Ari</i>		5,5	
49	<i>Evladı Seyyid Ali Sarı</i>		5,5	
50	<i>İbrahim B. Mehmed Erzurumi</i>		5,5	
51	<i>Şeyh Salih B. Yakub Rebhani</i>		5,5	
52	<i>Şeyh Ebubekir B. Hüseyin Numani</i>		5,5	
53	<i>Esseyyid Abdülkerim Asri</i>		5,5	
54	<i>Sehname Bevvabi Elhac Hızır</i>		5,5	

Sıra No	Ehl-i Mürtezike Adı	Sayı	Aldıkları Ücret(Akça)	Düşünceler
55	Evladı Şeyh Remmed B. Monla Nur		5,5	
56	Şeyh Benaz Hadi Sakin Selmane		5,5	
57	Selim B. Mustafa Çelebi B. Mahmud		5,5	
58	Abdullah Veledi MustafaHavi		5,5	
59	Mehmed Veledi MexedTavil		5,5	
60	Kemal B.Münahan İla Efe Ali SerMahfil Ve Cüzü Hevan		7,5	
61	Abdülkerim İbni Rahic Sanduki Eczayi Cüzhan		7,5	
	Yekün	30		
	C) İkinci Vaktinde Cüz Okuyanlar			İsimleri geçen 30 görevli vakıfta
62	ŞeyhAbdullahB. Hasan Elafif		5,5	ikinci vakti cüz
63	MustafaB. AhmedB. SeferBeg Sahaf		5,5	okuyanlardır.Bu
64	NamAhmedB. Eyyeyh İsacl Mağribi		5,5	görevlilerin isim-
65	Şeyh Mehmed B. Dellalzade Delili Hoca Rebhani Ali		5,5	leri ve aldıkları ücretleri yan ta-
66	Abdullah B. Ahmed Mahli		5,5	ratkaki sütunda
67	Mehmed VelediHacı Musa İskivi		5,5	belirtmiştir.Bu
68	Şeyh Mehmed Mağrib Kasım Makam-ı Maliki		5,5	görevde bulunan görevlilerin top-
69	ŞeyhAli B.Şeyh Musdaraddin İmam Hanefi		5,5	lam sayıları si-
70	Evladı Şeyh Mukakül İmam ve Hatedbi Makam		5,5	un somundadır.
71	Ahmed VelediTaceddin İmam Makam-ı		5,5	

<i>Sıra No</i>	<i>Ehl-i Mürtezike Adı</i>	<i>Sayı</i>	<i>Aldıkları Ücret(Akça)</i>	<i>Düşünceler</i>
72	<i>Veledi MerhumŞeyh Ali İmam Makam-ı İbrahim Süyfi</i>		5,5	
73	<i>Hacı B. Ahmed B. Zeynel Abidin B. Eltari</i>		5,5	
74	<i>Şeyh Abdulhamid Katib Mahteme</i>		5,5	
75	<i>Evladı Mesalimin Abdullah Esseyyid</i>		5,5	
76	<i>Şeyh Abdulcehal Babusselam</i>		5,5	
77	<i>HacıB.AhmedB.Zeynel Abidin</i>		5,5	
78	<i>EşeyhAhmed B. Ali B.Hicazi</i>		5,5	
79	<i>Seyyid Abdallah Essuhudi</i>		5,5	
80	<i>Veledi Şeyh Hasan Dahsan</i>		5,5	
81	<i>Ali Cazari</i>		5,5	
82	<i>İbrahim Efendi B. Halil Fermani Bedavirgade</i>		5,5	
83	<i>Şeyh Mehmed Nakkay Sabın</i>		5,5	
84	<i>Şeyh İbrahim B. Monta Beril Hanefi</i>		5,5	
85	<i>Şeyh Ebubekir B. Racil Kabus</i>		5,5	
86	<i>Şeyh Mehmed Hayrullah B. Monta Beril Hanefi</i>		5,5	
87	<i>Şeyh Abdulmuttalib B.Monta Beril Hanefi</i>		5,5	
88	<i>Hasan B. Abdullah Dellal</i>		5,5	
89	<i>Şeyh Ali Musa B.Monta Nuri Hanefi</i>		5,5	
90	<i>Mehmed BabinYedel Nakkay Dellal</i>		7,5	

<i>Sıra No</i>	<i>Ehl-i Mürtezike Adı</i>	<i>Sayı</i>	<i>Aldıkları Ücret(Akça)</i>	<i>Düşünceler</i>
91	<i>AbdülvehabiEfendi Kalfazade Cevucivan</i>		7,5	
	<i>Yekün</i>	30		<i>İsimleri geçen gö</i>
92	<i>ŞeyhAbdülvahidFenahabillah</i>		5,5	<i>revliler vakıfta ha</i>
93	<i>Hasan Bumesani</i>		5,5	<i>nefi makamında</i>
94	<i>Şade B. Tahir Hadî</i>		5,5	<i>kamet getirmek-</i>
95	<i>Mehmed B. Yakub Efendi</i>		5,5	<i>tedirler. Bu görev</i>
96	<i>Şeyh Sa'id Dellal Teberdar</i>		5,5	<i>lilerin isimleri ve</i>
97	<i>Evladı Şeyh AbdülvehhabB. Seyyid</i>		5,5	<i>atlıkları ücretleri</i>
98	<i>ŞeyhHasanBirader Şeyh Sa'id</i>		5,5	<i>yan.taraftaki sü-</i>
99	<i>Abdullah B. Ahmed El hariri.</i>		5,5	<i>tunda verilmiştir.</i>
100	<i>ŞeyhMustafaB.Ali Kasdamoni</i>		5,5	
101	<i>Mehmed B. Şeyh Abdullah Vedarizade</i> <i>Sakin Bab Mualla</i>		5,5	
102	<i>MehmedB. Mehmed Kacizade</i>		5,5	
103	<i>Şeyh Kasım B. Kasım</i>		5,5	
104	<i>Eşşeyh Yusuf B. Mehmedel Mikasi</i>		5,5	
105	<i>Mehmed Veledi Neşed Ali Topal</i>		5,5	
106	<i>AhmedB.EşşeyhAli Elmağribi</i>		5,5	
107	<i>Şeyh Mehmed Namani Dellal Hoca</i> <i>Reyhani Ahi</i>		5,5	
108	<i>Abdülaziz SakinAltun Oluk</i>		5,5	
109	<i>Şeyh Ahmed B.Şeyh Mehmed Sediv el</i> <i>Fani</i>		5,5	
110	<i>Monla Hasan Ezhari</i>		5,5	

<i>Sıra No</i>	<i>Ehl-i Mürtezike Adı</i>	<i>Sayı</i>	<i>Aldıkları Ücret(Akça)</i>	<i>Düşünceler</i>
111	<i>Şeyh Hasan El Muhafız</i>		5,5	
112	<i>Abdulkerim Ebubekir Racihül Atar</i>		5,5	
113	<i>Mesih Mehmed Hasavi Sadumi</i>		5,5	
114	<i>Evladı Kasım Rüsam Hadami Kisve</i>		5,5	
115	<i>Ahmed B. Müslim Hoca</i>		5,5	
116	<i>Evladı Şeyh Abdullah Hasan İsak</i>		5,5	
117	<i>Monla Mustafa Birader Hasan Zade Sakın Ebu Kasım</i>		5,5	
118	<i>Hasan B. Ali B. Hasan</i>		5,5	
119	<i>Ali B. Ahmed El Nasır</i>		5,5	
120	<i>Mehmed B. Çelebi Mustafa KatibHirabi</i>		5,5	
121	<i>Abdülhamid B. Abdülbasirül Meshari</i>		5,5	
122	<i>Mesleman B. Eyüb Mehmed Kadıgade</i>		5,5	
123	<i>Yakub Nazır Koca Mehmed Paşa</i>		5,5	
124	<i>EvladıAbdulkerim El Numani</i>		5,5	
125	<i>Ali B. Yakub Nazır Koca Mehmed Paşa</i>		5,5	
126	<i>Abdulkerim Salvanızade</i>		5,5	
127	<i>Evladı Hızır Efendi Katib</i>		5,5	
128	<i>Ali Nazır Urbegi</i>		5,5	
129	<i>Hasım B. Kasım Ahravi Sadumi ve Naim Havan</i>		7,5	
130	<i>Vaiz Muhsilızade Maarifi Hafırat</i>		7,5	
	<i>Yekün</i>	38		

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I. VAKIFLARIN SOSYAL YAPISI

Osmanlılarda vakıfların çok daha büyük gelişme gösterdiği, toplumun eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi en temel ihtiyaçlarının ötesinde, son derece ayrıntılara dönük olanlara bile yöneldiği anlaşılmaktadır. O kadar ki, batılı sosyal siyasetçiler 16. asır Osmanlı toplumu için “vakıf cenneti” tabirini kullanmışlardır. Gerçekten o dönemlerde vakıf müessesesi “toplumun tüm ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışan tek yaygın toplumsal kuruluş” haline gelmiştir. O kadar ki vakıfların gördüğü işlemleri gözönünde tutmadan bu dönemlerin iktisadi ve sosyal hayatını kavramak mümkün değildir (66).

Osmanlı imparatorluğu tarihine bir göz atılırsa, bu devasa imparatorlukta, bugünkü devlet anlayışına göre kamu hizmetleri niteliği taşıyan birçok içtimai vazifenin vakıf yoluyla ifa edilmiş olduğu anlaşılmakta gecikilmez. Gerçekten yollar köprüler yapımı ve sulama çalışmaları gibi amme işleri, hastane yapımı ve fakirlere yardım gibi sosyal yardımlaşma

faaliyetleri, eğitici ve öğretici kadronun ücretleri, talebelerin bakımını, medreseler ve kütüphaneler yapımını teminat altına almaya yönelik kültür işleri, camiler inşası gibi din hizmetleri de Osmanlı İmparatorluğunda vakıflar yoluyla idare ediliyordu (67).

Söz konusu vakıfların vakfiyelerinden anlaşıldığına göre kadın-erkek eşitliği vardır. Bu eşitlik vakıf yönetiminde de görülür.

Bilindiği gibi vakfın gelirini yani gallesini toplayıp gereken yerlere sarfetmek üzere bir yönetici (mütevelli) atanır. İşte bu mütevelli erkek de olabilir _____

(66) Erol Kazıcı; Bir Sosyal-Siyaset Meseseseesi Olarak Vakıf; Akabe Yay.,İst. 1985,s.21.

(67)B. Yediyıldız; a.g.m., s.24.

kadın da. Aile vakfi yapanlar arasında, mütevellilerinin, nesiller boyunca hep kadın olması koşulunu vakfiyeye yazdıranlar bile vardır (68).

Bu dönemlerde vakıfların gördüğü hizmetler şu başlıklar altında toplanabilir.

1) Dini Açıdan Etkileri: Toplumların dini ihtiyaçlarının karşılanıp, din eğitimlerinin tamamlanması bir zarurettir. Osmanlı döneminde, bu ihtiyaçların karşılanmasında, cami, mescid, tekke, hankah ve zaviyelerin önemi büyük olmuştur. Bu tür yerlerin bazıları padişahlar tarafından yaptırılıyordu. Devletin yaptırdığı, dini kurumlar ile hayırsever müslümanların yaptırdığı kurumların çok daha fazla olduğu açıkça görülecektir(69).

2) Eğitim Hizmetleri: Osmanlılarda eğitim ve kültür hizmetleri hemen tamamıyla vakıflar tarafından yürütülmekteydi(70). Osmanlı döneminde tanzimata kadar, eğitim ve öğretim hizmetleri medrese ve sıbyan mektepleri vasıtasıyla yürütülmekteydi. Hizmet veren medrese ve sıbyan mekteplerinin tamamına yakını vakıf kökenlidir. Bu kurumlardan bazıları, padişah ve diğer devlet büyükleri tarafından yapılırken, büyük bir çoğunluğu da hayırsever müslümanlar tarafından yapılmaktaydı. Mesela 1785-1840 yılları arasında bir Osmanlı şehri olan Ankara'da bazıları Selçuklu dönemi yapısı olmakla beraber, tefsir, hadis, ve fen bilimleri öğretimi yapan 26 medrese ile 11 tane sıbyan mektebi bulunmaktaydı(71).

3) Sosyal Kurumu Olarak Vakıflar: Her toplumda, mali durumu iyi, belirli bir zümre yaşadığı gibi mali durumu zayıf, ailesi olmayan,

(68)N. Çağatay; a.g.m.; s.3.

(69)R. Özdemir; a.g.m.; s.209.

(70) E. Kozakçı; a.g.e.; s.21.

(71) E. Kozakçı; a.g.e.; s.28.

bakıma muhtaç olan insanlar da yaşamaktaydı. Mali durumu iyi olanları kendilerine yetmektedir. Ama muhtaç olanlara yardım elini kim uzatacaktır? Devletlerin görevlerinden biri de muhtaç olanlara el uzatmaktır. Osmanlı döneminde, devletin muhtaca el uzattığı da bilinmektedir. Vakıf olarak kurulan zaviyeler muhtaç olana hizmetin en güzel örneklerini vermişlerdir. Zaviyelerde günde üç öğün yemek kaynamakta bu yemekten zikir yapan dervişler, muhtaç olan fakirler yararlanmaktadır (72).

Hemen her büyük vakıfta bir sağlık kuruluşu da bulunurdu. Buralarda “bimarhane” veya “darüşşifa” denilen hastahane bulunurdu. Osmanlılarda hastahanelerin ekserisi, tıp medreselerinin (fakülte) tatbikat yerleri idi. Selçuklularda olduğu gibi Osmanlılarda da medrese hastahaneleri de çok zengin vakıf akarlara sahipti ve hiçbiri devletçe yaptırılmamıştı, hepsi zengin hayır sahiplerinin eseri idi. Haseki, Gureba, Şişli Etfal hastahaneleri bu vakıf hastanelerinin günümüzde hizmet veren örnekleridir. Bu hastahane-lerin eczaneleri haftanın iki açık olur ve her isteyene bedava ilaç dağıtırdı (73).

4) Bayındırlık Hizmetleri: Osmanlı Devletinde askeri maksatlar dışında bayındırlık hizmetleri yapılması devlete ait bir yükümlülük değildir. Bu eserler devletleri gelenleri ve diğer zenginler tarafından yaptırılırdı. Bu çeşit vakıflar arasında, yol, kaldırım, köprü, kanal, kemer, kuyu, ben, çeşme, ve sebiller kervansaraylar inşası ve bunların tamiri amacına dönük vakıflarda büyük yekün teşkil ederdi.

Vakıflar yukarıda saydığımız hizmetleri yanında Şehircilik, belediye, askerlik, ve spor hizmetlerini de yerine getirmektedirler.

(72) R. Özdemir, a.g.m.; s.211.

(73) E. Kozak; a.g.m.; s.23.

SONUÇ

Buraya kadar 1671-1682 yıllarına ait 802 ve 812 nolu evkaf defterlerine dayanarak Haremeyn-i Şerifeyn vakıflarını incelemeye çalıştık. Bu çalışmalarımız sonucunda vakıfların aslında Kayseri’de olduğu ve sadece gelirlerinin Haremeyn-i Şerifeyne gönderildiğini öğrendik. Elimizdeki arşiv kaynaklarına dayanarak vakıfların bulunduğu Kayseri ilini de demografik açıdan değerlendirmeye, mahalle ve köylerinden adı geçenleri liste halinde çıkarmaya çalıştık. Çalışmamızı kısaca özetleyecek olursak şunları söyleyebiliriz.

a) 802 nolu defter Kayseri kadısı Mevlana Ahmet Efendi tarafından yazılmıştır.

b) 802 nolu defterde adı geçen mahalle ve köylerden tamamına yakını zimmilere aittir. Bu mahalle ve köy sakinlerinin de tamamına yakını zimmi-dir. Biz bunları listeler halinde belirttik ve Kayseri üzerinde detaylı çalışma yapılmadığı için daha önce Kırşehir için tesbit edilen “6” katsayısı ile bölgenin demografik yapısını bulmaya çalıştık. Vakıf mülhakatında 4133 kişinin yaşadığını tesbit ettik.

c) Yine 802 nolu Evkaf defterimizde kayıtlı olan reayadan bazılarının ödedikleri vergi türünü tesbit ederek vergi türleri belirtilmeyenleri de mücerred olarak kabul ettik. Yapılan hesaplamalar sonucunda 4806 akçe vergi toplandığı kanaatine vardık.

d) 812 nolu evkaf defterimiz ise ; evkaf nazırı Yusuf Ağa tarafından yazılmıştır. Ancak Mekke-i Mükerrerme vakfına ait olan bu defterde de vakıf hizmetinde bulunan “Sabah Namazında Cüz Okuyanlar”, “Öğlen namazında Cüz Okuyanlar”, “İkinci Vaktinde Cüz Okuyanlar”, “Sabah vakti Hanefi Makamında Kamet getirenler” olmak üzere isimleri liste halinde verilmiştir ve bunların aldıkları ücretlerde belirtilmemiştir.

e) Bu bilgiler ışığında dikkatimizi çeken husus vakıfların Kayseri’de olduğu ancak gelirlerinin bir başka bölgeye yani Hameyn’e gönderildiğidir. Bu durum Osmanlıdaki dayanışma anlayışını ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir. Ayrıca devletin veya halkın Hameyn’e bakışını göstermesi bakımından da önemlidir.

TRANSKRİBE METİN

812 NOLU EVKAF DEFTERİ

Defteri

Vazife-i Havan (حوانان) an evkafı Seyyüdetül Muhadderati tacül mesturadtil ekliletil muhassenatıl hazreti valide Sultan valide-i gazi Sultan Muhammed han der Mekke-i mükerreme şerrefe hallahu Te'ala ila yevmül ahiredi der vacib-i sene-i selase ve tes'm ve elf.

Vazife-i Şeyhul haram'ül nazır

fi Sene-i hamsete

Ondört

An Cemalati Ecza Havanan fi vaktis Subhu

Evladı Kasım Russamı

Eşşeyh 'İlan bin

Hadımı Kısve

Sıddıkul Bekri

Fi sene-i Hasene Beş Buçuk

fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Evladı Kasrılı

Şeyh Ali Ebu Bin

Şeyh Mehmed

Hasebbüs Sakifi

fi sene-i Hasene Beş Buçuk

fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Evladı Şeyh İbrahim

Şeyh Abdullah Ahi

Müslimi İmam Hanefi

Şeyh Mehmed

fi sene-i Hasene Beş Buçuk

fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Kadı İmameddin

Yahya Bin Eşşeyh Cafer

İmamı Hanefi

Efendi El Va'iz

fi sene-i Hasene Beş Buçuk

fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Seyid Ahmed

Mehmed bin Yakub

İmam Hanefi

efendi

fi sene-i Hasene Beş Buçuk

fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Ebu Suud bin
İbrahim Veledi Reyhanlı
İmam
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Kadı Ahmed bin
Ebubekir Ahsal
fi sene-i Hasene Beş Buçuk
Abdurrahman Bin
Abduh eşşeyh
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Monla Hasan
Hamdi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Monla Abdullah tayi
Yakub efendi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Salih Çelebi bin
Mehmed İstanbuli
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Monla Abid bin
Suranî
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Mehmed Banarid,1
Nakkaş Eddihye
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Abdurrahman
Nakil mekanı Hanefi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk
Monla Abdullah
Bostani
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Elhac Hızır
Kastodmoni
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Monla Mustafa Veledi
Hasan Zade Musa Bin
İbni Keleş
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Elmonla Abdullah Veledi
Şeyh Hüseyin Hındî
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Abdullah bin Mehmed
El harecil medeni
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Namı Katib İbrahim
Çelebi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Abdullah, l Harayiri
Yusuf ve Esseyyid Mehmed
Bevvab Kaydiyai Mesaiifen
Nısf
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Hasan Bin
Ali El Mahmi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Sa' id
Deli Berdar
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Abdullah
Dürrizade
Sakinı Babı mu'ala
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Evladı Şeyh Sa' id
birader Şeyh Hasan
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Yekün
fi sene-i Hasene nefer
yüz elli dört otuzbir

Monla Kasım Erzurumî
min mahfeil H,seyin
ve sondaki
fi sene-i Hasene dört yirmibeş

An Cema'ati
Ecza Havan (حواروان) an fi vaktil zuhr

Mahmud bin Mustafa
Çelebi Kâtibül
Haram
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

'Azabi bin Kâtib
Mehmed Efendi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Ahmed bin İbrahim
Ulyairrumi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Elkadı Ahmed
İman Hınlı
fi sene-i Hasene Beş Buçuk
Hasan bin Ali
bir resade
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Evladı Mehmed
Ali bin M,slim
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Mehmed bin Mustafa Ahmed
Hoca Mesid
Mizab Altun
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Mehmed El nakkaş
delil Emin Sara
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Evladı Mehmed
Kadı zade
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Mehmed Hubari
Hafızus Sadıka
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

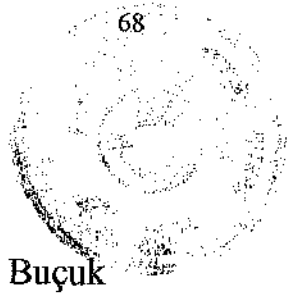
Elkadı Ahmed
İmam Hınlı
fi sene-i Hasene Beş Buçuk
Mehmed bin Hüseyin
Salvanizade
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Merah Yusuf
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Monla Mustafa
Konevi Muhavver
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Mustafa bin
Ahmed Şaban
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Abdullah İbni
Şeyh Ahmed bin
Abdullah
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Seyid Hüseyin
Ari
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Evladı Seyid
Ali Sarı
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

İbrahim bin Mehmed
Erzurumi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Salih bin
Yakub Rebhani
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Ebubekir bin
H,seyin Numani
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Esseyyid Abd,ikerim
Asri
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Selmane Bevvabi
Elhac Hızır
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Evladı Şeyh Remmed
bin monla Nur
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Benaz
Hudii Sakin
Selmane
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Selim bin Mustafa
Çelebi bin Mahmud
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Abdullah Veledi Mustafa
Havi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Mehmed veledi Meşed
tavil
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Kemal bin münahan
İla efe ali Ser Mahfil

Abd,ikerim İbni
rahic Sandukî Eczayi Cüzhan

ve cüzü hevan
 fi sene-i Hasene Yedi Buçuk
 Yekün
 fi Sene-i Hasene nefer otuz
 yüz elli dört
 An Cema'at-ıEcza havanan fi vaktil Asr

fi sene-i Hasene Yedi Buçuk

Şeyh Abdullah bin
 Hasan Elafif
 fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Mustafa bin Ahmed
 bin sefer bey
 sahaf
 fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Namı Ahmed bin
 Eş şeyh isael
 Mağribi
 fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Mehmed bin
 Dellal zade delili
 Hoca Rebhani Ali
 fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Abdullah İbni
 Ahmed Mahli
 fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Mehmed Veledi Hacı
 Musa İskivi
 fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Mehmed Mağrib
 Kasım makam-ı Maliki
 fi sen-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Ali İbni
 Şeyh Musdaraddin
 İmam Mekan-ı hanefi
 fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Evladı Şeyh Mukakil
 İmam ve Hatebi
 makam

Ahmed Veledi Taceddin
 İmam makam-ı Maliki
 fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh İbrahim ibni
Monla Beril
Hanefi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Ebubekir bin
Racil Kabıs
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Mehmed Hayrullah
bin Monla Beril
Hanefi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Abd, İmüttalib bin
Monla Beril Hanefi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Hasan bin Abdullah
Dellal
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Şeyh Ali Musa
bin Monla Nuri
Hanefi
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Mehmed Babin Yedel nakkaş
dellal Sermahfil
ve cevvi civan
fi sene-i Hasene Yedi Buçuk

Abdülvehabi Efendi
Kalfa zade Cevvi Civan
ve Sandumi
fi sene-i Hasene Yedi Buçuk

Yekün
fi sene-i Hasene
yüz elli dört

nefer
otuz

An Cema'atı

Elkam-ı Havanan (كواله) berayı devamı devlet-i hazreti-i padişahî 'alişan
der vaktıl subhuh der mekam-ı hanefi

Şeyh Abdülvahid

Hasan

fanehabillah
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Şade bin
Tahir hadi
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Şeyh Sa'îd
Dellal Teberdar
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Şeyh Hasan
Birader Şeyh Sa'îd
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Şeyh Mustafa bin
Ali Kasdamoli
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Mehmed bin Mehmed
Kadı zade
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Eşşeyh Yusuf Bin
Mehmedel Mikasî
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Ahmed ibni Eşşeyh Ali

Bumesani
fi sene-i Hasene Beş Buçuk

Mehmed bin yakub
Efendi
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Evladı Şeyh Abdülvahhab
bin Beyid
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Abdullah bin Ahmed
Elhariri
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Mehmed bin Şeyh Abdullah
Vedari zade Sakin
bab Muala
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Şeyh Kasım
bin Kasım
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Mehmed Veledi Neşed
Ali Topal
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Şeyh Mehmed Numani

Elmağribi
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Abdülaziz Sakin
Altun Oluk
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Monla Hasan
Ezhari
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Abdülkerim Ebubekir
Racihil Atar
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Evladı Kasım
rûsam
Hadımi Kisve
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Evladı Şeyh Abdullah
Hasan İsak
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Monla Mustafa birader
Hasan zade sakin

Dellal Hoca
Reyhani Ahi
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Şeyh Ahmed İbni
Şeyh Mehmed Sediü
el fani
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Şeyh Hasan
Elmuhafız
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Mesih Mehmed Hasavi
Sudumi Hafız
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Ahmed bin Müslim
Hoca
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Evladı Şeyh İbrahim
Selim İmam hanefi
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Hasan bin Ali
bin Hasan

Ebu Kalsen
fi sene-i hasene Beş Buçuk

fi sene-i hasene Beş Buçuk

Ali bin Ahmed
Elnasır
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Mehmed bin Çelebi Mustafa
Katib hirabi
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Abdülhamid bin
Abdülbasiril Meshari
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Mesleman bin Eyüb
Mehmed Kadı zade
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Yakub Nazır
Koca Mehmed paşa
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Evladı Abdülkerim
Elnumani
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Ali bin Yakub
Nazır koca
Mehmed paşa
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Abdülkerim Salvani
Zade
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Evladı Hızır efendi
Katib
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Ali nazır
Urbegi
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Haşim bin Kasım
Ahvari Sadumi
ve na'im Havan
fi sene-i hasene Beş Buçuk

Vaiz muhsilizade
Ma'arifi na'ami
Hafrat
fi sene-i hasene Beş Buçuk

yekün	nefer
fi sene-i hasene Beş Buçuk	kırk
ikiyüz dört	

Cem'an yekün	nefer
fi sene-i hasene Beş Buçuk	yüz otuz
altıyüz seksen	

Tahriren

fi 9 recebü'l fert 1093 Bu defter haremeyni şerifeyn evkafı nazırı Yusuf ağa tarafından yazıldı. Ala evkaf-ı ma beyni şerifeyn.

Destur olunub Ocak üzere hıfz olunub bir sureti dahi valuy tarafına virile

Sene fi 15 ramazan sene 1083

802 NOLU EVKAF DEFTERİ

Arz-ı bende-i bi mikalar budur ki

Medine-iMünevvere şerrefehe Allahu te'ala Evkafından olub Kelkiras (كل كيراس) Evkaf-ı Şerifine tabi' Kayseriye kazasında Gümürğan (كورمغان) ve Palas (بلاص) kazasında Sarı Oğlan (صاری اوغلان) ve Hanyeziri (حنيزيرى) ve Tuz Hisarı (طوزحصرى) ve Orta Köy (اورته كوى) Ve Gayri yerleri rea'yaları mirur-u eyyam ile muhattela vee müşevveş olmağla mütevellisi ma'arifetleriyle yerli yeründen alel islami tahrir ve mümza ve mahtum-u zimmileri der devletmedara irsal olmak babında bundan akdem emir-i Şerifiyi 'alışan ihsan olunub ber mucib-i Emr-i 'Ali Kadı-i Vilayet ve evkaf-ı mezbure mütevellisi ma'arifleriyle tahrir olunan defter haliyen gelüb hesab olunubdefterhane-i 'amirede mahfuz olan 'atik defter ile tatbik olundukda 'atik defterde büşyüz yigirmi bir müslüman ve zimmî reaya olub ve cedid tahrir defterinde ikiyüz yedi müslüman ve sekizyüz yigirmi zimmî ki Cem'an bin yigirmi bir nefer reaya kayd ve tahrir ve Kayseriye Kadısı Mevlana Ahmed Efendi daileri mümza ve mahdum defterin haliyen der devlet-i mısıra irsalidub bu takdirce müceddeden tahrir olunan defterde kadimden olan neferinden beşyüz nefer reaya ziyade kayd ve tahrir olunmağın ol evkaf-ı Celil-ül kadre tevakkinen zimmii mezbur fi ma ba'd düsturul amel olunmak üzere mahallinde hıfz olunub bir sureti ol vakfi refüşşan tarafına virilmek babında arz ve 'ilam olundu bu bab da emr-i ferman devletlü ve mürüvvetlü sultanın hazretlerindir.

Lemmavarid ila bi insanil Ali hükmü Sultan limiri ihtilali vakful Medinelil Münevvereti fizza manil hakani kavmetili mucibil mesmu'ul musafı imtale bila insani hatta vasalet ilel kararı elleti kün mevkufeti min kadimil eyyami ile hezel an Sümme esto min ahaliha minellezine vecede dab bines Sagara ve Şabane ve İstamet işayehum fi silkil tahriri sa'ıyen kemakan ve erselet sahayifi ilel aynihil aleynetel insane muharreren

anılgadri ve tuğyani lilluzumi izamehum ile zum metil vakfil celil lil lebril
el gadrinan bi enne yezehu Şifa atehu hıyne yel tehibül yezani ve innel
‘indel asirrahi affen rabbehulan Ahmed bin Abdül Cabbar El kadı ve
Medine-i Kayseriye elmahfiye hummaha Efendi an Meraibül Horasan fe
ba‘kiye

Defter

Oldur ki işbu seksan iki senesinde vaki‘ rama zanül mübarek tarihile
müverrihe bu fakire hitaben emr-i Şerif lazımül etbot (التبوت) varid olan
mazmun-ı münifinde Medine-i Münevverede şerre fehallahu teala
evkafından olub Gelgerasi tabi‘ Medine-i Kayseriye kazasından Gümürgan
ve Palas kazasından Sarı Oğlan hanyeziri (حنيزيري) ve Tuz hisarı ve Orta
Köy ve gayrileri reayaları tahrir olan ferman (فرمان) mirur idub defterleri
müşevveş olmağla mütevellisi ma‘arifetiyle müceddeden tahrir ve defter
idesün deyü buyrulmağın ber mucabi ferman-ı alişan (عليشان) defterleri
budur ki zikr olunur tahriren fişehri Şevval-ül mükerrrem sene 1082.,.

Karye-i

Gümürgan

- Semavün Veledi Kirkor Bennak

Kesto Serür Veledi O Bennak

Marko Veledi Kirkor Bennak

Levon Veledi Semavün Bennak

Monik Vledi Kademiş Bennak

- Kademiş Veledi Manik Bennak

Boğus Veledi Hasik Bennak nim Çift

Arton Veledi Boğos Bennak

Abraham Veledi Boğos Caba

Arakin Veledi Manatiskan Bennak Çift

Derviş Veledi Arakin Bennak

Arton O Arakin Bennak
 Vahan O Arakin Bennak
 Vartan Veledi Arton Caba
 Yekin Veledi Haçatur Çift

- Asvazader Veledi O Bennak
 Toma Veledi Haçatur Çift
 Karabet Veledi Toma Bennak
 Haçatur Veledi Toma Caba
 Oron keşiş Veledi Serkiz Çift
- Serkiz Veledi O Bennak
 Toros Veledi O Bennak
 Ağyan Veledi Keşiş Norsis Bennak Çift
 Ovannis Veledi O Bennak
 Menas Veledi O Caba
 Deylen Veledi Serik Bennak
- Asvazeder Veledi O Bennak
 Toros Veledi Dikyadun Çift
 Bağsayir Veledi O Bennak
 Kesir Veledi O Bennak
 Toma Veledi Haçadur Bennak
 Arhon Veledi Menankan Bennak
- Hızır Vali Veledi Şah Bali Çift nim
 Ohan Veledi O Bennak
 Boğos Veledi O Bennak
 Babik Veledi Armağan Caba

Marko Veledi Eymürhan Caba
Dunik Veledi O Bennak

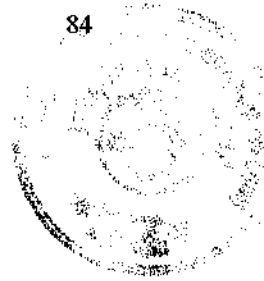
- Aymuhan Veledi Donik Çift
Avandik Veledi Marto Bennak
Donik Veledi O Bennak
Kazir Veledi Marto Bennak
Arton Veledi kazir Bennak
Kazir Veledi Balık çift nim
- David Veledi Balık Bennak
Vartir Veledi Babuk Çift
Babuk Veledi Bartır Caba
Semadan Veledi Mosis Bennak
Mekatis Veledi Misid Bennak
Manok Veledi Bedros Çift
- Sanan Veledi Toros Asnolu
Asvazader Veyedi O Bennak
Oynik Veledi O Bennak
Karaca Veledi Ovannis Çift
Matis Veledi Ovannis Manik
- Kirkor Ahi Ovannis Caba
İdal Veledi Ovannis Bennak
Orhan Veledi O Caba
Sanan Veledi Menas Bennak
Aslan Veledi Sanan Bennak
Ovannis Veledi Manak Bennak

- Minişe Veledi Hocak Çift
Haraniş Veledi O Bennak
Asvazader Veledi O Bennak
Manak Veledi O Bennak
Hazar;şah Veledi Mirişe Bennak
Artan Veledi İslan Çift nim
- Maldon Veledi İslan Bennak
Bedros Veledi Keşiş Çift
Toros Veledi Bedros Caba
Boğos Veledi Keşiş Bennak
Kirakos Veledi koca Bennak
Ohan Veledi O Bennak
- Keşiş veledi Abrikar Çift
Kirkor Veledi O Bennak
Kirakoçz Veledi Abrihan Bennak
Monak Veledi O Bennak
Hoçadur Veledi abrikar Bennak
Yagob Veledi Baba Çift
- Dakis Veledi O Bennak
Komris Veledi O Caba
Sanan Veledi Yagob Bennak
Oşab Veledi Sanan Bennak
Menas Veledi Sonan Bennak
Keşiş Veledi Bonok Bennak

- Banok Veledi Keşiş Bennak
Ohan Veledi Keşiş Bennak
Belkan Veledi Kesir Çift nim
Matos Veledi O Bennak
Haçadur Veledi O Bennak
Gestosetar Veleğti O Caba
- Pones Veledi Hanes Bennak
Kisar veledi Boğus Çift nim
Arzaman Veledi Boğus Bennak
Yakob Veledi Donik Çift
Menatkan Veledi O
Serkiz Ahi Menatkan Bennak
- Nikos Veledi Karabet Bennak
Mirişā Veledi Çift Nim
Oladik O Mirişā Bennak
Assir Veledi Nikğos Bennak
Donvalı Veledi Nikğos Bennak
Kaya Bali Veledi Kirokos Çift nim
- Kirkor Veledi Merhad Çift Nim
Boğos Veledi kirkor Bennak
Merhad(?) Veledi Kirkor Caba
Takyis Veledi Barnik Çift
Arton Veledi Takyis Bennak
Toma Veledi Takyis Bennak
- Zahak Veledi Melas Bennak

Ovannis Veleği Vasis Bennak
 Artkon Veleği Kotir Bennak
 Boğdis Veleği Vasbis Bennak
 Kesber Veleği Boğdis Bennak
 Őadiro Veleği Zakir Bennak

- David Veleği Zakir Bennak
 Oladik Veleği Bedros Bennak
 Bedros Veleği Oladik Caba
 Marko Veleği Kabiris Akonlu
 Kabiris Veleği Boğus Bennak
- Serkiz Veleği Kirakos Bennak
 Bedros Veleği Őagob Bennak
 Vartir Veleği Ovannis Caba
 Bedros Veleği Boğus Bennak
 Kirakos Veleği Bedros Bennak
- Ohan Veleği Kirakos Bennak
 Bali Veleği Bedros Bennak
 Asvazader Veleği Sanan Bennak
 Bedros Veleği Manili Bennak
 Kirkor Veleği Ovannis Bennak
- Bedros Veleği Ovannis
 Asvazader Veleği Kel Ovannis Bennak
 Ovannis Veleği Maholar Bennak
 Asvazader Veleği Ovannis
 Mardros Veleği Bedros Bennak

Yekün

Nefer 135

Defter

Oldur ki Medine-i Münevvere Şerefhallahu Tea'la reayasından
Sarı Oğlan nam karyede olan cizyedar reayadır zikr olunur.

- Keşiş 'Ayaş Veledi Bedros Bennak
karayoğ Keşiş Veledi Ovannis Bennak
Olodik Veledi O
Kosaarzman Veledi Bahik Bennak
Katoloş Veledi Vasis Bennak
- David Veledi Mankik Bennak
Boğus Veledi Anayatis Bennak
Donik Veledi Anayatis Bennak
Serkiz Veledi Anayatis Bennak
Bedros Veledi Anayatis Caba
- Ser Veledi Anabes Caba
Misakis Veledi İnatis Caba
Digerus Veledi Sergiz Bennak
Sergiz Veledi Agob Caba
Koradas Veledi Seruyar Bennak
- Kirkos Ahi Kizaros Bennak
Ağya Ahi O Bennak
Hato Veledi Diror Bennak
Babuk Veledi Diror Caba
Haçadur Veledi Donik Bennak
Menas Veledi Donik Bennak

- Donik Veledi Haçadur Caba
Atya Veledi Masar Bennak
Oğasib Veledi Nikğos Bennak
Bağdosir Veledi Kesper Bennak
Merate Veledi Borhan Caba
Harok Veledi Melkon Bennak
- Kirakos Veledi Melkon Bennak
Nihanet Veledi Avanos Bennak
Dotir Veledi Avanos
Mardros Veledi Nordik Bennak
Tazir Veledi Arzman
Arzman Veledi O Caba
- David Veledi Keşiş İyşa Bennak
Abraham Veledi Keşiş Bennak
Kirkor Veledi Keşiş Caba
Asvazader Veledi Keşiş Caba
Devletyar Veledi Miysor Bennak
- Elkesan Veledi Miysor Bennak
Mardoros Veledi Devletyar Caba
Agob Veledi Baryam Bennak
Aratos Veledi Şahbali Bennak
Ayvalos Veledi Aratos Caba
- Kirkor Veledi Şahbali Bennak
Asvazader Veledi Ketot Bennak

Toros Veleği Marolih Bennak
 Ağya Veleği Marolik Caba
 Boğus Veleği Arbo Bennak
 Ovannis Veleği Şehryar (J)

- Asvazader Veleği O
 Nirsis Veleği O Caba
 İnayenet Veleği O Caba
 Agob Veleği Kirkos Bennak
 Kalasir Veleği Anastas Bennak
 Zikoya Veleği O Caba
- Andon Veleği O Caba
 Karabet Veleği Anastas Bennak
 Haçadur Veleği Őehriyar Bennak
 Őehriyar veledi O Caba
 Haçis Veleği Soğban Bennak
 Boğsak Veleği Kirkos Bennak
- Yakob Veleği Arzman Bennak
 Arotyan veledi Ayđik Bennak
 Migirdih Veleği HatoŐa Caba
 Bayok Veleği Kirkor Bennak
 Tatot veledi Norhon Bennak
 Babuh veledi Őehriyar Bennak
- Yakob Ahi Babuk Bennak Caba
 Nadıman Veleği Babuk Bennak

Asvazader Veledi Mirat (J)
 Migerdih Veledi Agob (J)
 Hasok Veledi Agob Bennak
 Avanos Veledi Vartan Caba Bennak

- Arton Veledi Vartan caba Bennak
 Sefer Veledi Vartan Caba Bennak
 Kirakos Veledi Ditrana... Bennak
 Misos Veledi Ditrana Caba Bennak
 Toros Veledi Ditrana... Caba Bennak
 Bedros Veledi Haçadur Bennak

Markor veledi Bedros Caba Bennak
 Agob Veledi Karabet Bennak
 Norhat Veledi Zadok Caba Bennak
 Norhad Veledi Zadok Caba Bennak
 İrmiya Veledi Kirkos Caba Bennak
 Nikasor Veledi Kirkos Caba Bennak

- David Veledi Kirakos Bennak
 Zakis Veledi Kirakos Caba Bennak
 Bartwad Veledi Kirakos Caba
 Kirvaşe Oğlu Ohan Caba Bennak
 Markos Veledi Antaş Bennak
 Bahak Veledi Mankik Caba
 Yekün 117

Defter

Oldur ki Medine-i Münevvere reyalarınıdan plas kazasına Ortaköy
 nam karye olan zımmi haraç güzar reyadır zikr olunur

- Şahbali Veledi Ayvan Bennak
Haçadur Veledi Ayvan Bennak
Agob Veledi Karabet Bennak
Toros Veledi Agob Bennak
Kolan Veledi Andon Bennak
Bedros veledi Kolan Bennak
- Boğus Veledi Bedros Bennak
Arzman Veledi Kolan Bennak
Manuk Veledi Kolan Bennak
Aslan veledi Kolan Bennak
David Veledi Andon Bennak
İnanya Veledi Bodak Bennak
- Aklan Veledi İnayana Bennak
Manuk Veledi Budak Bennak
Abraham Veledri Manuk Bennak
Ziriye Veledi Keşiş Bennak
Mardros Veledi Zirve Bennak
Serkiz Keşiş Veledi Dadır Bennak
- Kivrat Veledi Merdor
David Veledi David Bennak
Donik Veledi David Bennak
Sonas Veledi Aslan Bennak
Tatis Veledi Ayvan Bennak
Serkiz Veledi Tatis Caba Bennak
Yekün 24

Defter

Oldur Ki Medine-i Münevvere reayalarından olan Plas Kazasında

Tuz hisarı reayalarından Haraç gūzar bir zıkr olunur.

- Artan Veledi Ovannis Bennak
Mikanis Veledi Arton Caba
Yabok Ahi Arton Bennak
Asvazader Veledi Zeherleb Bennak
Manuk Veledi Asvazader Bennak
Ovannis Veledi Dilok Bennak
- Boğus Veledi Ovannis Bennak
Barison Veledi Miğak Bennak
Boğus Veledi Semavvon Bennak
Barik Veledi Arzman Bennak
Boğus Veledi Barik Bennak
Ovannis Veledi Kirakos Bennak
Mistar Veledi Ahrcan Bennak
- Fızar Keşiş Veledi Ahrcan Bennak
Menkil Veledi Ahrcan Bennak
Manuk Veledi Arakis Caba
Kirkor Veledi Serkiz Bennak
Bedros Veledi Kirkor Bennak
Dahih Veledi Kirkor Bennak
Babük Veledi Agob Bennak
- Niksos Veledi Babuk Bennak
Babuk Veledi Hokas Bennak
Mosis Veledi Hokas Bennak
Ovannis Veledi Hokas Bennak

Kirakos Veledi Babuk Bennak
 Arbo Veledi Toros Bennak
 Kirakos Veledi Sidva Bennak

- Serkiz Veledi Agob Bennak
 Ağyan Veledi Sağır Bennak
 Avalı Veledi Sanan Bennak
 Asvazader Veledi Ağya Caba
 Varhan Veledi Boğus Caba
 Kesir Veledi Boğasir Bennak
 Melkan Veledi Boğasir Caba
- Bedros Veledi Dilok Bennak
 Toros Veledi Adyo Bennak
 Kurinca Veledi Ağya Bennak
 David Veledi Boğus Bennak
 Kalascu Veledi Mezir Keşiş Caba
 Oşib Veledi Asvazader Bennak
- Sarlis Veledi Menak Bennak
 Sidvo Veledi Arton Caba Bennak
 Monuk Veledi Ahrcan Bennak
 Arton Veledi Hokos Caba
 Donik Veledi Sanan Bennak
 Miyazer veledi Marhalı Dermo
 Yekün 46

Defter Oldur ki Medine-i Münevvere Şerefhallahu reayası
 karyelerinden palas kazasında Haziris Reayasıdır zikr olunur.

- Ovanos Veledi Karaca Bennak
Boğdarir Veledi Ovannas Caba
Menkasir Velidi Ovannazs Caba
Ovak Veledi Karaca Bennak
Yenas veledi Ovalı Bennak
Kesber Veledi Ovak Caba
- Zadik Veledi Merce Çift
Babük Veledi Karaca Egünlü
Kalas Veledi Mosis Bennak
Mutkasir Veledi Mosis Caba
Toros Veledi Hosam Çift Nim
Serkiz Veledi Yağob
- Haçadrur Veledi Yagob Bennak
Semavet Veledi Serkiz Bennak
Mihayet Veledi Vasis Çift
Zikaye Veledi Mihayet Bennak
Beyram Veledi Karabet Çift Nim
Panos Veledi Beyram Bennak
- Otam Veledi Beyram Bennak
Andoryas Veledi Karabet Çift Nim
Alksan Veledi Andoryas Bennak
Kirakos Veledi Andoryas Bennak
Sefer Veledi asvazader Çift
Hüdavirdi Veledi Sefer Bennak
- Ağzar Veledi Sefer Bennak

Sonan Veledi Sefer Caba
 Zahalı Veledi Bikaşlo Çift
 Asvazeder Veledi Bikaşlo Bennak
 Manok Veledi Bikaşlo Bennak
 Ohan Veledi Dişkara Çift

- Kirkor Veledi Dişkara Bennak
 Mizader Veledi Dişkara Bennak
 Haçadur Veledi Dişkara Bennak
 Yagob Veledi Polad Çift Nim
 David Veledi Mosus Çift
 Arton Veledi Mosus Bennak

- Toras Veledi Keşiş Bennak
 Aslan Veledi Hanos Çift
 Avadik Veledi Zadik Bennak
 Asvazader Veledi Zadih Bennak
 Kokas Veledi Soğman Çift
 Serkiz Veledi Soğman Bennak

- Yetersiz Veledi Mosus Bennak
 Manok veledi Yanlığos Çift Nim
 Vartan Veledi Yanlığos Bennak
 Bali Veledi Yanlığos Caba
 Haçili Veledi Niksor Çift

- Asvazeder Veledi Haçik Bennak
 Palik Veledi Vadik Çift
 Babük veledi Dadik Bennak

Oğasib Veledi Dadik Bennak
Kiğodih veledi Karagöz Bennak

- Menos Veledi Karagöz Bennak
Ohan velidi Karagöz Caba
Kirkor Veledi Tazo Çift
Haçok Veledi kirkos Bennak
Şadman Veledi Kirkoş Bennak
Toros Veledi Tazo Bennak
- Boğus Veledi Tazo Bennak
Korişa Veledi Tazo Bennak
Bedros Veledi Tazo Çift Nim
Zahok Veledi arakis Bennak
Donik Veledi Arakis Bennak
Akob Veledi Boğus Çift
- Haçadur Veledi Boğus Bennak
Ohan Veledi akob Bennak
Vortan Veledi Hakarmeço Bennak Çift
Sivvan Veledi Vortan Bennak
Toros Veledi Vortan Bennak
Keşiş veledi Atan Aknahu
- Haçok veledi Boğasir Bennak
Boğasir Veledi Haçok Caba
Kirakos Veledi Karagöz Bennak
Tama Keşiş Veledi Karagöz Çift
Badik Veledi karagöz Bennak

Babük Veledi Zahar Bennak

- Karabet Veledi karaca Bennak
Serkiz Veledi Yagob Bennak
Babük Veledi Vasis Bennak
Babük Veledi Vasis Bennak
Patos Veledi Deyiş Kara Bennak
Karagöz Veledi Sanos Bennak

- Koltas Veledi Soğman Bennak
İskender Veledi Dürzi Bennak
Kirkor Veledi Serkiz Bennak
Mosis Veledi Mirsiz Bennak
Bedres Veledi Marman Bennak
Dizon Veledi Vortan Bennak

- Tomas Veledi Dodik Bennak
Armukan Veledi Karagöz Bennak
Niksos Veledi Oğasib Bennak
Arton Veledi Karaca Bennak
Toros veledi Malon Bennak
Tapoz veledi Malon Bennak

- Manok Veledi Mekayis Bennak
Kirkor Veledi Saniş Bennak
Kirkor veledi Keşiş Bennak
Manok Veledi Keşiş Bennak
Tonat Veledi Arakis Bennak
Mezik Veledi Mamiş

Yekün 100

Defter

Oldur ki Medine-i Münevvere reayasından olub Gedik ve Çubuk kazasına tabi' Gemerek nam karyeden parakende mevcut bulunan zimmî haraç güzarları beyan eder

- Ahi Aydın Veledi Haçadur Küçük Bennak
Ahi-Aydın Armağan Veledi Haçadur Bennak
Ahi-Aydın Boğasir Veledi Haçadur Bennak
Ahi-Aydın Leylek Veledi Küçük Bennak
- Ahi Aldın Bedros Veledeir Leylek
Ahi Aydın Mısırsah Veledi Leylek Bennak
Ahi Aydın Toros Veledi Küçük Bennak
Hazirinden Megerdih Veledi Mardon dahi Bennak
- Hazirinden Agob Veledi Mardros Bennak
Hazirinden Toros Veledi Mardros Bennak
Hazirinden Karabet Veledi Mardros Bennak
Hazirinden Mekayes Veledi Vartan Bennak
Hazirinden Arton Veledi Mikanis
- Hazirinden Ohan Veledi Mikanis Caba Bennak
Hazirinden Gürüh Veledi Mikanis Bennak
Hazirinden Olak Veledi Mezik Bennak
Hazirinden Haçok Veledi Sanan Bennak
Gümürgandan Oşib Veledi Sanos Bennak
- Gümürgandan Yagob Veledi Sanos Bennak
Gümürgandan Dadormuc Veledi Bennak

Gümürğandan Boğram Veleği Sanas Bennak
Tuz Hisarından Arakis Veleği Datis Bennak
Tuz Hisarından Ovakik Veleği Arahis Caba

- Tuz Hisarından Ocan Veleği Dilis Bennak
Tuz Hisarından Karabet Velede Ocan Bennak
Tuz Hisarından Miyasir Veleği Karaca
Tuz Hisarından Nihabet Veleği Miyasir Bennak

- Tuz Hisarından Haçik Veleği Arak Bennak
Tuz Hisarından Döñin Veleđi Sanan
Yekün 29
Defter

Oldur ki Medine-i Münevvere reayasından olub Kayseriye
karyelerinden olan Perakendeyi beyan olunur.

- Vartan Veleği Şirvan
Boğus Veleği Vartan
Nuruz Veleği Vartan
Kirkor Veleği Vartan
Yabok Veleği Şirvan
Arton Veleği Şirvan

- Ovannis Veleği Arton
Ayvaz Veleği Armahan
Dukaayvas Veleği Armahan
Abraham Veleği Armağan
Boğus Veleği Manik

- Haçadur Veledi Minas
Sarı oğlandan Kirkor Veledi Serkiz
Merulandan Kirkor Veledi Ayta
Yekün 14

Bu ondört neferin onikisi iler kisruğan'dan gelüb Nanson nam karyede tutuklanmışlardır.

- Arton Veledi Asvazader
Asvazader Veledi Arton
David Veledi Asvazader
Karagöz keşiş Veledi Toros
Melkan Veledi Karagöz

- Vartan Veledi Karagöz
Begasir Veledi Karagöz
Toros Veledi Karagöz
Yekün8

Zikr olunan Sekiz nefer Ahi Ayandan ve Tuz hisardan gelüb Kesir nam karyede tutuklanmışlardır.

- Devletyar Veledi Serkiz
Yabuk Veledi Devletyar
Ovannis Veledi Arzman
Abraham Veledi Ovannis

Bu dört nefer Sarı oğlandan gelüb Tatasuna (طلطاه سوزه) tutuklanmışlardır.

- Kirakos keşiş Veledi yanik
Yağob Veledi Kirakos Keşiş

Manik Veledi Kirakos Keşiş

Ohan Veledi Akob

Agob Veledi Ohan

Yekün 5

Defter

Zıkr olunan beş nefer Gümürgandan üçü ve ikisi Sarı oğlardan gelüb Dorsyak nam karyede tutuklanmışlardır.

- Mervanahı Donik Veledi Merat
- Mervanahı Sanan Veledi Donik
- Ahi Ayandan Arab Veledi Küçük
- Han Günden Hari Kalk Kuyakis

Yekün 4

Zıkr olunan dört nefer muncuk nam karyede gelüb tutuklanmışlardır.

- Boğos Veledi Mardros
- Mardros Veledi Boğus

Bu iki nefer gediğ andan gelüb Aspatan nam karyede tutuklanmışlardır.

- Morad Veledi atavirdan
- Yağob Veledi atavirdan

Bu iki nefer hazirandan gelüb Afigre nam karyede tutuklanmışlardır.

- Serkiz Veledi Avin

Bu bir nefer nizye nam karyede tutuklanmışlardır.

Defter

Oldur ki Medine-i Münevvere reayasından Nefsi Kayseriye mahallinden olan Haraç güzâr reaya-i beyan ider

- Altan Veledi Hakvirdi
- Haçuk Veledi Altan
- Ohan Veledi Altan

Asvazader Veledi Ahan
 Haçadur Veledi Keşiş
 Boğos Veledi Haçadur

- Saltan Veledi Hakvirdi
 Manuk Veledi Saltan
 Kirkor Veledi Melan
 Anuk Veledi Melan
 Andoryas Veledi Dinyamis
 Abraham Veledi Yabla
- Andoryas Veledi Yabla
 Ohan Veledi Ohan
 Karabet Veledi Dinabey
 Akob Veledi Ohan
 Yosaf Veledi Ohan
- Ovannis Veledi Ohan
 Şundarof veledi Ohan
 İsrails Veledi Malkoç
 Peram Veledi Ohan
 David Veledi İsrails
- Asvazader veledi İsrails
 Cahan Veledi israis
 Bedros Veledi İsrails
 Mekricih Veledi Kalamir
 Kirkor Veledi Anodik
 Anon Veledi Masrok

- Kirakos Veledi Mosrok
 Tahor Veledi Haçok
 Agob Veledi Tahor
 Ovannis Veledi Haçok
 Haçok Veledi Ovannis
 Norsis Veledi Atan

- Akop veledi Norsis
 Kirkor Veledi Akob
 Andoryas Veledi Norsis
 Bedros Veledi Keşiş
 Ovandik Veledi Bedros

- Serkız Vledi Bedros
 Boğus Veledi Bedros
 Gestasdur Veledi Boğus
 Akob Veledi Boğus
 Kirakos Veledi Mekros

- Ovannis Veledi Merdros
 Aslan Veledi Ohan
 Sanan Veledi Ohan
 Haçir Veledi Ohan
 yekün 48

Bu kırk sekiz nefen Köy yakan nam mahalde Sakin olurlar

- Serkız Veledi Melan
 Mepnos Veledi melan
 Norsis Veledi Keşiş
 Kirkor Veledi O

Yosef Veledi Norsis
Melkse Ahi Veledi O

- Ovannis Ahi O
Karabaş Veledi
Kosmarot Veledi Ağya
Menas Veledi Taron
Ovannis Veledi Andon
Gariz Veledi Yadigir
- Kirkor Veledi Malah
Donik Veledi Kirkor
Zahak Veledi Kirkor
Malkoh Veledi Kirkor
Çakir Veledi Mekrdih
Ohan Veledi Ovannes
- Haçadur Veledi Ohan
Ovannis Veledi Ohan
David Veledi Ovannis
Meldon Veledi David
Zekriya Veledi David
Sefer Veledi David
- Meyıstır Veledi David
Serkiz Veledi Dada
Boğuzan Veledi Dada
Toros Veledi Dada
Manok Veledi Dada

Abraham Veledi Cafar
Dahak Veledi Abraham

- Ovandik Veledi Cafar
Varton Veledi Bedros
Keşiş Kirkor Veledi Bedros
Andaryos Veledi Keşiş Kirkor
Asvazader Veledi Keşiş Kirkor Aldo
Yekün 36

Bu otuz altı nefer Seyis Aldı mahallesinde sakindirler

- Zaki Veledi Sefer
Arakis veledi Sefer
Yosef Veledi Hatr
Avandik Veledi
Kisor veledi Melan

- Akob Veledi Kisor
Sefer Veledi Boğus
Boğus Veledi Mitsor
Serkiz Ahi O
Bedros Veledi Boğus
Boğus Veledi Bedros

- Kara bete Veledi Yosef
Kirkor Veledi Bedros
Mirat Aği Kirkor
Yekün 14

Bu on dört nefer reaya Kayseriye muhtelatından(صوحتلتندره)

Seyislitan mahallesinden olurlar

- Haçadur Veleli O
Alton Veleli Boğus
İsrais Veleli Alton
Boğus Veleli Alton
Bedros Veleli Boğus

- Adiyta veledi O
Katlanis Veleli O
Yekün 7

Bu yedi nefer reaya Kayseriyye muhtelatında (موحلتندره) Sualtı mahallesinden olurlar

- Toma Veleli Megdoh
Zirva Veleli Şahan
David Veleli Şahan
Kirkor Veleli David
Yekün 4

Bu dört nefer reaya Oduncu mahallesinden olurlar

- Megerdih Veleli Melkon
Doltos veledi Boğus
Tahor Veleli O
Ağya Veleli Korkik
Yekün 4

Bu dört nefer asi Dağdos mahallesinden olurlar

- Safer Veleli Şalekam
Asvazeder Veleli Dunik
Yekün 2

Bu iki nefer Tavukçu mahallesinden olurlar

- Kirkor Veleli Merat
Gariz Veleli Aslan

Yekün 2

Bu iki nefer Sasonlu mahallesinden olurlar

- Tutak Mahallesindedir Ağya Veledi Mardros
- Dermahalle-i Keçeci Kapusu Zeke Veledi Haçadur
- Dermahalle-i Bektaşi Haçadur Veledi Kalaycı
- Zeke Veledi Cafer
- Dermahalle-i Salman Asvazader Veledi Melzuk

Yekün 2

Dermahalle-i Harbit Bairsih Veledi Karabe

Keskin Veledi Donik

Donik Veledi

Bu iki nefer dermahalle-i Han Kokya (قوقيه)

Dermahalle-i Satıkçı Sahak Veledi Serkiz

- Yetersiz Veledi Bedros

Merkoh Veledi O

Bu iki nefer dermahalle-i Çad'a mensup

Der mahalle-i Satan

- Serkiz Veledi Çavdar Sefer Bennak

Derviş Veledi Sefer Bennak

Semavet Veledi Serkiz Bennak

Ovadik Veledi Derviş Bennak

Ağya Veledi Derviş

Yekün 5

Bu dört nefer Gündü mahallesinden olurlar.

- Oldur ki Medine-i Münevvere reayalarından Kayseriye'de Sakin olan Puşyan taifesi zikr olunur

- Mardros Veledi Küçük Bennak

- Nikgos Veleği Mardros
 Serkiz Veleği Mardros
 Ovandik Veleği Mardros
 Haçardur Veleği Küçük
- Arton Veleği Küçük
 Kirkor Veleği Arton
 Menos Veleği Korih
 Kirakos Veleği Minos
 Otom Veleği Minas
 Karat Veleği Minas
 - Admenan Veleği Kozir
 Ağya Veleği Armekan
 Merat Veleği Kazir
 Asvazader Veleği Merat
 Serkiz Veleği Merat
 Vartan Veleği Merat
 - Barsan Veleği Merat
 Handon Veleği Korih
 Korih Veleği Handan
 Vartoros Veleği Savyar
 Ovannis Veleği Vartoros
 Mekon Veleği Vartoros
 - Terab Veleği Miksar
 Bolnar Veleği Terab
 Ovandik Veleği Terab
 Yazgeldi Veleği Terab

- Serkiz Veledi Şerhyar
- Bedros Veledi Şehryar
- Ovannis Veledi Şerhyar
- Boğus Veledi Şerhyar
- Haçadur Veledi Şerhyar
- Sonan Veledi Serkiz
- Pilkos Veledi Vartros
- Serkiz Veledi Vartros
- İskender Veledi Varton
- Asvazader Veledi Varton
- David Veledi Kolem
- İsranis Veledi Kolem
- Bohuk Veledi Haçadur
- Kazir Veledi Pilal
- Karaoğlan Veledi Tuzak
- Yekün 42
- Maraş'da ve Adana'da olan Puşyan taifesidir ki Medine-i Münevvere reayalarıdır. Mihresme buldukları yerler de suvaşları () olur
- Andoryas Veledi Vartoros
- Vartos Veledi Andoryas
- Karabet Veledi Andoryas
- Merat Veledi Vartoras
- Karabet Veledi Merat
- Sanan Veledi Vartoros
- Ovadik Veledi Saman

Akob Veledi Miğircan
 Kayser Veledi Akob
 Gazir Veledi Kayser
 Asvazeder Veledi Akob
 Barsan Veledi Akob

- Vartos Veledi Kiron
 Danis Veledi Vartoros
 Vartoros Veledi Ğalis
 Şahan Veledi Kiron
 Dilok Veledi Kiron
 Kirkor Veledi Kiron
- Melkom Veledi Bali
 Manok Veledi Malkom
 Asvazeder Veledi Sondan
 Boğus Veledi Todaş
 Sandan Veledi Todaş
 Sandan Oğlu
- Panos Veledi David
 Malkom Veledi David
 Şehrin Veledi Nihankir
 Andron Veledi Nihankir
 Mağruh Veledi Azvanir
 Mağruh Oğlu
- Harabit Veledi Aznavir
 Kirakos Veledi Armerkan

Haçadur Veledi Armerkan
 Aslan Veledi Melkomrur
 Kirakos Veledi Aslan
 Bahnas Veledi Aslan

- Abnelik Veledi Mendosbik
 Osib Veledi Mekar
 Mendosbik Veledi Şeyhih
 Asvazader Veledi Mendosbik
 Kirkor Veledi Savit
- Yelkos Veledi Kirkor
 Bersam Veledi Kirkor
 Adakos Veledi Kirkor
 Bartoros Veledi Bihak
 Serkiz Veledi Yurkus
 Artan Veledi Yurkus
 Merat Veledi Serkiz
- Bedros Veledi Bika
 Ovanis Veledi Bika
 Bali veledi Sivasil
 Tatos Veledi Bozar
 Haçadur Veledi Tatos
 ve Fatos oğlu Ahi Haçadur
- Zeyfi veledi Bozar
 Arton Veledi Bozar
 Sugöz Veledi Bozar
 Musli Veledi Baal

Oğan Veledi Vartovan
 Gazil Veledi Ağya
 Asvazader Veledi Sebtibar

- Markoros Veledi Sebtibar
 Ayanor Veledi Sivasil
 Vartan Veledi Bedros
 Abravan Veledi Aravan
 Kalac Veledi Őayhik
 Gazir Veledi Kalac
 Ovandik Veledi Kalac

- Sezak Veledi Garab
 Donik Veledi Merdyar
 Moğdasib Kirkor Veledi Őerkada
 Yekün 71

Defter Oldur ku Medine-i münevvere reayası olan Puşyan taifesinden Konya'da olan Puşyan taifesinden zıkr olunur.

- David Veledi Derdiyar
 Serhoş Veledi Derdiyar
 Vartros Veledi Derdiyar
 Mardros Veledi Derdiyar
 Asvazeder Veledi Derdiyar
 Őehrezal Veledi Beyab
- Merdyar Veledi Serhoş
 Semekor Veledi Bolmoş
 Haçadur Veledi Őervan
 Abraham Veledi Zarif

Derman Veleği Peryab
 Kabris Veleği Derman
 Karanin Veleği Derman

- Kirakos Veleği Derman
 David Veleği Derman
 Torac Veleği Ovanis
 Haçadur Veleği Torac
 Ovannis Veleği Torac
 Serkiz Veleği Torac
 Kirkor Veleği Torac
- Begzade Veleği Şadi
 Mukasir Veleği Beyzade
 Bali Veleği Şadi
 Beko Veleği Bali
 Yağdasir Veleği Tovaç
 Mondis Veleği Boğdasir
 Kocsar Veleği Boğdasir
- Doyar Veleği Perbab
 Karaca Veleği Deyar
 Şirye Veleği Heybet
 Bilkas Veleği Sirye
 Bedras Veleği Sirye
 Arton Veleği Sirye
 Sefer Veleği Kabet
- Çakır Veleği Karabet

İhtiyar Veledi Camız

Hasan Veledi Merat

Hacir Veledi Beko

Munkasir Veledi Hacir

Asa Veledi Hacir

Ağca Veledi Hacir

- Bulanık Veledi Boğurcu

Toma Veledi Bulanık

Şehrit Veledi Behadin

Andron Veledi Behadin

Ağca Veledi Hancir

Serca Veledi Buldak

- Andorik Veledi Miyek

Ağca Veledi Fendik

Artan Veledi Fendik

İskendoz Veledi Bender

Meldon Veledi Bali

Kulasar Veledi Meldon

- Bola Veledi Meldon

Merat Veledi Meldon

Yekün 56

Defter

Oldur ki Konya'da ve Adana'da olan Medine-i Münevvere reayası

Puşyanda Müslüman reayanlardır beyan olunur.

- Musli Veledi Ala

Mahos Veledi Ala
 Kuratons Veledi Veledi Mehas
 Sefer veledi Ağmas
 Amis Veledi Bali
 Karatens Veledi Behadik

- Ağmis Veledi Torac
 Ağmis Veledi Almas
 Dali Veledi Nozak
 Gazir Veledi Balal
 Yekün 10
 Defter

Olurduki Medine-i Münevvere reayalarından olan Harac Gûzar
 Zimmî taifeler budur ki hane Konya'da Sakinler olub haraçları alınır.

- Mutahis Veledi Barhis
 Ovannis Veledi Mutahis
 Asbali Veledi :Parhis
 Zakis Veledi Satraşa
 Aslan Veledi Satraşa
 Hacir Veledi Aslan
- Akob Veledi Aslan
 Donik Veledi Satraşa
 Serkiz Veledi Donik
 David Veledi Yağub
 Babük Veledi David
- Boğca Veledi David
 Monok Veledi David

Ovannis Veleli David
 Ovannis Veleli Babük
 Donik Veleli Mardoros

- Ahi Mardros

Ovannis Veleli Zeyrek

Yekün 18

Bu on sekiz nefer Konya'da olan Puşyan taifesine Melhak olmak üzere haraçları alınagelmıştır.

Defter

Oldur ki Medine-i Münevvere reayalarından emlak kazasına Kayalı nam karyede olan Müslüman reyalardır zikr olunur.

- Ömer Çelebi Veleli Osman nam Bennak

İbrahim Veleli Meran Bennak

İbrahim Veleli Mansur Bennak

Mehmed Veleli Yunus Bennak

Hamit Veleli Yunus Caba

- Yakub Veleli Hasan Bennak

İsmail Veleli Gaffar Bennak

Hasan Veleli Gaffar Bennak

Hasan Veleli Gaffar Caba Bennak

Halit veledi Mansur Bennak

- Mansur Veleli Halit Bennak

Behram Veleli Mehmet Caba Bennak

Ebubekr Veleli Mehmed Caba

Ömer Veleli Mehmet Caba

Veli Veleli Yusuf Bennak

- Ömer Veledi Yusuf Bennak
Mansur Veledi Veli Bennak
Musa Veledi Veli Bennak
Hasan Veledi Veli Caba
Selman Veledi Ali Bennak
- Osman Veledi Ali Bennak
Mustafa Veledi Mehmed Bennak
Veli Veledi Miras Bennak
Ali Veledi Veli
Musli Veledi Veli Bennak
- Ahmet Veledi Veli Caba
Mustafa Veledi Arslan Bennak
Musa Veledi Arslan Bennak
Yusuf Veledi Arslan Bennak
Receb Veledi Mustafa Bennak
- Veli Veledi Mustafa Bennak
Yakub Koca Bennak
Veli Velidi Yakub Bennak
Zülfükar Veledi Yakub Bennak
Ahmet Veledi Yakub Bennak
- Yakub Veledi Aymir Valide Bennak Caba
Eskicede sakin
Yekün 36
Oldur ki Medine-i Münevvere reayasından Palas kazasından Sarı
Oğlan nam karyede olan Müslüman Reayalarıdır zikr olunur.

- Süleyman Veledi Mehmed İla nam Bennak
Hızır Veledi Numan Bennak
Ali Veledi O Caba
Sefer Veledi O Bennak
Ahmet Veledi O Bennak
Abdülaziz Veledi Murad Caba

- Mehmet Veledi Abdullah Bennak
Murad Veledi Mehmed Caba
Halid Veledi Hocalı Bennak
Ali Ahi O
Mustafa Veledi Çelebi Bennak
Hamit Velidi Mehmet Bennak

- Kürd Ömer Veledi Mustafa Bennak
Veli Veledi Ömer Hoca
Ve oğlu Mehmet Veledi Ali Bennak
Yusuf ahi O Bennak
Hasan Veledi Kulu Caba
Mehmet Veledi Kulu Bennak

- Mehmet Veledi Hasan Bennak
Ali Veledi Merdashı Caba
Hasan Ahi O Caba
Sefer Ahi O Caba
Hasan Veledi Veli Bennak
Ali Ahi O Bennak

- Ebubekir Veledi Mustafa Bennak

Yegen sefer Veledi Osman
 Satılmış Veledi Pir Ali Bennak
 Hazar Veledi Pir Ali Bennak
 Ali Veledi Mustafa Bennak
 Mustafa Veledi Ebubekir Caba Bennak

- Osman Veledi Hasan Caba
 Osman Veledi Mustafa Bennak
 Karabacak Ali Bennak
 Mustafa Veledi Abdullah Bennak
 Yusuf Veledi O Bennak
 Ahmed Veledi O Caba

- Mehmed Veledi O Caba
 Kürd Ebubekir Bennak
 Kürd Ali Bennak
 Kürd Derviş Bennak
 Mehmed Veledi Mustafa
 Bunda olan birleti (بیرلنی)
 Yekün 41
 Defter

Oldurki Medine-i Münevverede evkaf reayasından Palas kazasına
 tabi' Kersin nam Karyede Sakinlerdir.

- Halid Veledi Mustafa Bennak
 Yağmur Veledi Ebubekir Bennak
 Ömer Veledi O Caba
 Hasan Ahi yağmur Bennak
 Hasan Veledi Ali Bennak

İbrahim Veledi Mahsud Bennak
Kara Ali Veledi Mehmed Bennak

- Köse Ali Veledi Ahmed Musa Bennak
Kara Ahmed Veledi Köse Musa Caba
Cafer Veledi Köse Ali Caba
Mansur Veledi DüNDAR Bennak
Nefer 11

Defter

Oldurki Palas kazasına tabi' Sarı Kaya nam Karyede sakin Medine-i
Münevvere reayası beyan olunur.

- Mehmet Çelebi Veledi Musa ila nim
Ali Veledi musa Bennak
Veli Veledi Ali Bennak
Ömer Veledi Durak Bennak
Murtaza Veledi Durak Bennak
Musa veledi Durak Bennak
- Durak Veledi Durak
Veli Veledi Yardak Bennak
Mehmed Veledi Ahmed Bennak
Hasan Veledi Ahmed Bennak
İmran Veledi Mehmed Caba
Hasan Veledi Ali Caba
- Osman Veledi Hasan Bennak
Ömer Veledi Hasan Bennak
Hasan Veledi Hasan Caba

Mustafa Veledi Hasan Caba
 Mustafa Veledi Musa Bennak
 Murtaza Veledi Mustafa Caba
 İmran Veledi Barid Bennak

- Ali Veledi Barid Bennak
 İmran Veledi Larid Bennak
 Kel Veli Veledi Ali Caba
 Mehmed Veledi Ali Bennak
 Ali Veledi Mehmed Caba
 Adulfani Veledi Hasan Caba
- Ebu Bekir Veledi Hasan Bennak
 Veli Veledi Küçük Bennak
 Ali Veledi Veli Caba
 Küçük Veledi Veli Caba
 Ahmed Veledi Kasım Bennak
 Halid Derviş Veledi Ali
 Nefer 31

Defter

Oldurki Palas Kazasına tabi' Merro Salk nam Karyede sakin
 Medine-i Münevvere reayalarıdır ki zikr olunur.

- Ali Veledi Musa Bennak
 Musa Veledi Musa Bennak
 Veli Veledi Hasan Bennak
 Ali Veledi Veli Caba
 Hasan Veledi Veli Caba

- İbrahim Veledi İdris Bennak
Yusuf Veledi İbrahim Caba
Halit Veledi Uğurlu Bennak
Veli Veledi Musa Bennak
Mehmet Veledi Rasim Caba
- Veli Veledi Musa Bennak
Güzel oğlu Hasek oğlu tabi Veyis Caba
Nefer 12
- Veli Veledi İdris Bennak
Mehmed Veledi Ahmed Bennak
Nefer 2
Bu iki nefer Palas kazasına tabi' Koruh nam karyede sakinlerdir.
Defter
Oldurki Palas kazasına tabi Medine-i Münevvere reayalarından olub
Gerinci nam kayreden gelüb parekende sakin olan reayalardır.
- Müyesserik Çelebi Veli İskender İla nam Bennak
Abdülvehhab Veli Müyesser Çelebi
Ramazan Veli Salah Bennak
Hüdaverdi Veledi Yakub Bennak
Mustafa Veledi Yakub Bennak
- Ataullah Veledi Hüdabenden Bennak
Mehmed Veledi Ataullah Caba
Satılmış Veledi Mustafa Bennak
Mehmet Veledi Mustafa Bennak
Osman Veledi Musa Caba Bennak

- Abdulkerim Veledi Hasan Bennak
Mustafa Veledi İbrahim Bennak
Ahmed Veledi Abdulkerim Caba
Osman Veledi Yusuf Bennak
Mustafa Veledi Abdülğani Caba

- İmran Veledi Elhac Mehmed
Ömer Veledi Hasan Caba
Nefer 17
Defter

Oldur ki Palas kazasına tabi olub Kara Halitli nam Karyede Sakin Perakende Medine-i Münevvere reayasıdır.,

- Ömer Çelebi Veli Ferhad İlanam Bennak
Sarılı Veledi Ahmed Caba Bennak
İbrahim Veledi Hızır Caba Bennak
İsmail Veledi Hızır Caba Bennak
Fazlı Veledi Hızır Caba

- Osman Veledi Mustafa Bennak
Mehmed Ahi O Caba
Nefer 7

Sinan Veledi Seyyid Bennak
Palas kazasında Ahi Ayan nam karyede olan vakıf reayalarında mevcut olan bir neferdir.

Defter

Oldur ki Medine-i Münevvere reayasından nefsi şehirde ve karyelerde olan müslüman perakendesidir.

Mahalle-i Koruh

- Karabekir Veledi Kasım

Der Mahalle-i Mezbur Veli Veledi Kasım
Der Mahalle-i Mezbur Mehmed Veledi
Der Mahalle-i Mezbur Ömer Veledi Musa
Nefer 4

- Mahalle-i Havanan
Ali Veledi Uğurlu
Der Mahalle-i Mezbur Ömer Veledi İmran Koca
Der Mahalle-i Mezbur Musa Veledi İmran Koca
Der Mahalle-i Mezbur Kürd Hasan Veledi Mehmed
Der Mahalle-i Mezbur Ali Veledi Halid
Nefer 5

- Mahalle-i Bozaltı
Kasım Veledi Ramazan
Der Mahalle-i Mezbur Ramazan Veledi Mehmed Hoca
Der Mahalle-i Mezbur Hasan Veledi Veyis
Nefer 4

- Mahalle-i Tabaklar
Ahi Ayanlı Mustafa Veli
Der Mahalle-i Mezbur Mehmed Veledi Mustafa
Hadi Veledi
Der Mahalle-i Mezbur Veledi Hüdavirdi
Der Mahalle-i Mezbur Candan Sefer

- Der Mahalle-i Mezbur Mustafa Veledi Candan Sefer
Mahalle-i Çadrub Ali Veledi Mehmed
Mahalle-i Köy yakan

Solak Veledi Abdullah
Der Mahalle-i Mezbur
Davud Veledi Solak

- Der Mahalle-i Mezbur
Ali Kaya Veledi Bodur
Der Mahalle-i Mezbur
Mehmed Veledi Ali Kaya
Der Mahalle-i Mezbur
Arslan Veledi Ali Kaya
Der Mahalle-i Mezbur
Hızır Veledi Bodur
Mahalle-i Aldi
Seyis Sefer Veledi Bodur
- Karye-i Asbatik
Hasan Veledi Kasım
Der Karye-i Asbatik
Mahmud Veledi Murad
Der Karye-i Asbatik
Mustafa Veledi Murad
Karye-i Saluruc olan reayadır.
- Mustafa Veledi Abdullah
Mehmed Veledi Abdullah
Ahmed Veledi Abdullah
İbrahim Veledi Amis
Nefer 4

Der karye-i Suluruc sakinlerdir.
 Karye-i Didimrede olan reayadır.
 Davud Veledi Mustafa
 Sarı Oğlandan gelme Şah Ali Veledi
 Hazrinden gelme
 Kürd Hasan'a Tabi Muhdar

- Sarıoğlandan Gelme
- Hızır Veledi Merman
- Sarı Oğlandan gelme
- Sefer Veledi Hızır
- Der Şehir
- Ömer Veli Veledi Abdullah
- Der Şehir
- Ömer Veledi Ali
- Der Şehir
- Natalla oğlu Hasan
- Mezkurlar Didimrede Hane Sakindirler
- Yekün 5
- Defter

Oldur ki Medine-i Kayseriye kazasına tabi' kara Ho nam karyenin 'Aşarı şer'iyesi sekiz nısıf divanisi ve resm-i ispençe valiy-i vilayet olanlara hasıl kayıt olunup nısıf malikanesi Medine-i Münevvere Şerrefehu Allahu Tea'la vakfi olmağla Gümürgan mütevellileri nısıf 'Aşarı şer'iyesi ve nısıf res-mi ispençesi canibi vakıf içün zat idüb geldikleri ecilden kayıt olundu

Temme tahrir-ü Defter et tahrir nemagahü fakirullahu Te'ala Zuilhüccacil Kerim sene isne'in ve mie'tein ve elf (1202)

Ma harrere fihendal mücellit vet defterün natık el mücetdet fahrur bi emri minel emril hatir Mü‘şir ile abdufakir errafı gafur bin Kadir Ahmet el kadı be Medine-i Kayseri’ye hasene anil ifatı velleyli afa anhu.

BİBLİYOGRAFYA

- 1) Altundağ Şinasi; Osmanlı İmparatorluğu Vergi Sistemi Hakkında Kısa Bir Araştırma; AÜDTCF Dergisi, Ankara 1947.
- 2) Akgündüz Ahmet; İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi TTK. Yay., Ankara 1988.
- 3) Atalar Münir; Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayun ve Surre Alayları, Diyanet İşleri Başk., Ankara 1991.
- 4) Ateş İbrahim; Osmanlılar Zamanında Mekke ve Medine'ye Gönderilen Para ve Hediyeler; S.13, Vakıflar Dergisi.
- 5) Bakır Abdülhalık; H.z. Ali Dönemi; Ankara 1991.
- 6) Çağatay Neşet; İslamda Vakıf Kurumunun Miras Hukukuna Etkisi, S.IX. Vakıflar Dergisi, Ankara 1975.
- 7) Çağatay Neşet; Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler; AÜDTCF Dergisi, Ankara 1947.
- 8) Çağatay Neşet; İslamiyet Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı; AÜF. Ankara 1987.
- 9) Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi; C.1., Konya 1994.
- 10) Ercan Yavuz; Osmanlı İmparatorluğunda Gayr-i Müslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar; Belleten C.55, S.213. Ankara 1991.
- 11) Ercan Yavuz, Öztürk Mustafa, Özdemir Rifat; Şerafettin Turan Armağanı; Elazığ 1996.
- 12) Göyünç Nejat; XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı; TTK. Yay., Ankara 1991.
- 13) Hasan İbrahim Hasan; İslam Tarihi; C.1., İstanbul 1987.
- 14) İslam Ansiklopedisi; Medine Maddesi; C.7, İstanbul 1970.

- 15) İslam Ansiklopedisi; Vakıf Maddesi; C.18.
- 16) İnalçık Halil; Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi; Eren Yay., İstanbul 1993.
- 17) Hitti Philip K.; (Çev. Salih Tuğ) İslam Tarihi.
- 18) Kayaoğlu İsmet; Vakfın Menşei Hakkında Görüşler S.XI. Vakıflar Dergisi, Ankara 1975.
- 19) Kazıcı Ziya; İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar; Marmara Üniv., İlah. Fak. Yay. İstanbul 1985.
- 20) Kozak Erol; Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf, Akabe Yay., İstanbul 1985.
- 21) Köprülü Fuat; Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü; S.2. Vakıflar Dergisi.
- 22) Özdemir Rifat; Avarız ve Gerçek Hane Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bazı Bilgiler; F.Ü. Fen-Edebiyat Fak. Elazığ 1992.
- 23) Özdemir Rifat; Osmanlı Döneminde Antalya; C.IV. TTK. Kong. Ank. 1995.
- 24) Özdemir Rifat; Osmanlı Döneminde Vakıf Kurumlarının Sosyo-Ekonomik Cephesi Üzerine Bazı Bilgiler; F.Ü. Dergisi, C.1., S.2., Elazığ 1987.
- 25) Özdemir Rifat; Tokat'ta Aile; C.54, Belleten 1991.
- 26) Özdemir Rifat; Kırşehir'de Aile; C.54, Belleten 1991.
- 27) Özdemir Rifat; Osmanlı Döneminde Antalya; TTK. C.IV. Ankara 1994.
- 28) Öztürk Nazif; Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar; Vak.Gen Müd. Yay. Ank. 1983.
- 29) Ünal M. Ali; XVI. Yüzyıl'da Harput Sancağı; (1518-1566) TTK. Yay. 1989.
- 30) Uzunçarşılı İ.H. ; Mekke-i Mükerrerme Emirleri; Ank. 1972.
- 31) Yediyıldız Bahaeddin; Vakıf İstılahları Lügatçesi; Vak. Dergisi,

S.XVII. Ankara 1983.

32) Yediyıldız Bahaeddin; Mütessese-Toplum Münasebetleri Çerçevesinde

XVIII. Yüzyıl Türk Toplumunu ve Vakıf Mütessesesi, S.15. Vak. Derg. Ank.1982.

33) Zeydan Corci; İslam Medeniyeti Tarihi, Üçdal Neşriyat C.V., İstanbul
1974.

Handwritten title and date in Ottoman Turkish script, including the year 1056 AH.

Main body of handwritten text in Ottoman Turkish script, detailing administrative or legal matters.

Handwritten text in Ottoman Turkish script at the top left, including the number '3'.

Vertical handwritten text on the left side of the page.

802 Nolu Evliya Defteri Veluy Mithakun tındaki zimmi Reayonda